

**Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Kommunikáció PhD Program**

Károly Róbert

A zene, mint a humán kommunikáció sajátos megnyilvánulása

tézisek

**Témavezető:
Dr. Ujfalussy József
egyetemi tanár, akadémikus**

**Budapest-Pécs
2006**

I. BEVEZETÉS

A kutatás létrejöttének indikációi

Az európai kultúra klasszikus hagyományában a tudomány és a művészet nem áll távol egymástól, nem is különültek el mereven. Ez derül ki, ha csak a latin *ars* szóra tekintünk, amely második jelentésében művészet is, és tudomány is.¹ Még emlékszünk arra, hogy a görög bölcsek az orvostudományt egykor *ars*-ként tartották számon, viszont a racionalizmus korában *a zenét* egyszerre tartották tudománynak és szabályok alapján létező művészetnek, harmonikusnak és szépnek (Mattheson, 1739).² A megfelelő német szó a *Kunst*, a „tud, képes” jelentésű *können* igéből származik és jelentése nem szokványos, hanem *különleges tudás*, amely a zenei alkotások emocionális tartalmában, az értékek befogadó átélésére, megvalósítására motivál, és a létezés végső titkait csillantja meg perspektíváiban. Ez a *különleges tudás*, amit *muzikalitásnak* is nevezhetünk, a teljessé válható emberi személyiség integráns része, *sajátos kommunikációs képesség*, az emocionális alaprendszerrel is összefüggő, a kognitív szférához szorosan tartozó tulajdonságok megléte. „A beszédkészséggel minden ember rendelkezik születésekor. Ugyanez vonatkoztatható a jobb agyféltekés *beszédre*, a muzikalitásra is. [...] Az értékes zene percepciója és élvezete növeli a kreativitást, a képzelőerőt, annak *hallgatása is* erősíti az ember általános alkotóképességét.”³

A materializmus különböző irányzataival, *a tudományosságra hivatkozva* pusztította a szellemet és az érzelmeket.⁴ Az utolsó másfél évszázad egymást követő, viharos társadalmi eróziói ugyanúgy érintették, alkalmanként deformálták vagy erodáltak a humán kommunikáció számos más formáit is, mint a zenei kommunikatív minden megnyilatkozásának esélyeit. A váltakozó előjelű heteronóm játszmák, szemléletmódok és az alig rejtett szankciók fenyegetései között, tartalmi és nyelvi stratégiákban frusztrálódott a verbális kommunikáció is. A kétértelmű szavak, a szándékoltan homályos kifejezések használata, a nyelvi kifejezésekben elrejtett értékelések, minősítések, érzelmek, preszuppozíciók, hamis analógiák, hiperbolák, érvelési hibák által manipulált kommunikációs stratégiák hatására, a kommunikáció egyéb területein is tönkre mentek az emberek közötti közlekedés és problémamegoldás spontán formái. Az emberi kapcsolatok kívül-belül sokat veszítettek őszinteségükből, a gyanú és a félelem elűzte az ember alapvető létszerkezetéből a humán kibontakozás természet adta esélyét, az Arisztotelész-i energiea-dünamisiz erőpár mindenkire vonatkozó természeti törvényének szabad működését.

Ez a kutatás és disszertáció módszerében, kitűzött céljainak megvilágításához és megvalósításához, a tudományok széles körét gyűjtötte maga köré, amelyek interdiszciplináris eredményeikkel a dolgozat aktuális téziseit igazolni képesek. A szakirodalomban K. B. Jensen kijelentésére építhető a jelen kutatással kapcsolatban az a körülmény, ami a dolgozat eredetiségének erénye, hogy ez a disszertáció *az első, rendszeres zenei kommunikációkutatás*.⁵ A dolgozat a naszcensz kommunikáció-tudomány

¹ Györkösy Alajos: *Dictionarium Latino-Hungaricum*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970. 55. l.

² Johann Mattheson (1681-1764): *Der vollkommene Kapellmeister*. 1739. In Ulrich Michels: *Zene*. Springer-Verlag, Bp.-Berlin-Heidelberg-New York-London-Paris, 1994. 335. l.

³ Hámori József (akadémikus, agykutató): *Az emberi agy és a zene*. In *Hang és lélek* zenei nevelési konferencia-kötet. Magyar Zenei Tanács kiadása, Budapest, 2002. 40-42. l.

⁴ Ulrich Michels: *Zene*. Fordította: Gábor Ágnes. Springer – Verlag, Budapest-Berlin-Heidelberg-New York-London-Paris, 485. l.

⁵ Klaus Bruhn Jensen: *A kommunikáció ismeretelméleti és lételméleti szempontból*. Ford.: Hamp Gábor. In Horányi Özséb (szerk.): *Kommunikáció I. A kommunikatív jelenség*. General Press Kiadó, Budapest, 2003. 207. l.

problémamegoldó célkitűzéseikhez, korszerű módszereihez és eredményeihez csatlakozik kölcsönös szolidaritásért, egy – a zenei kommunikációval kiegészülő – emberrel méltányos és teljes, humán kommunikáció produktív társadalmi gyakorlatának innovációja ügyében, **az ember és társadalmának magasabb, élhetőbb színvonalú létérdekében.**

Valóban a **létérdek-e** a szükséges motiváció még ahhoz is, hogy az emberek kinyíljanak, kívánjanak közelebb jutni a valóban értékes zenéhez? Az emberi személyiség és a társadalom mai állapotában (ahol védekező attitűdbe kényszerül a differenciált érzékenység), erre a válasz csak az **igen** lehet. Ehhez a különleges **emberi tudáshoz** és belülről induló, **szabad akaratú döntéshez** kíván hozzájárulni sokoldalú kutatásaival, felvilágosító alátámasztásaival és mintapéldáival a továbbiakban ez a disszertáció. Mégpedig teszi ezt az akarat azon alapaktusából, amely ma már egy rendkívüli, de **természetes érték igenlése**, vagyis **szeretet**.⁶

A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Magatartástudományi Intézetének szakpszichológus kutatócsoportjának legújabb felmérése szerint, társadalmunk 71 százaléka érték- és kapcsolatvesztett.⁷ Ez a kaotikus világtapasztalat a társadalom minden alapvető egységének, közösségének szétesését jelzi. Magának a **személyiség válságának** végső folyamata pereg szemünk előtt és az ember léte forog kockán. Előzményei, hogy miket éltek át eddig az emberek? Átvészelték háborúkat, forradalmakat, válságokat, társadalmi földcsuszamlásokat, a dolgok képeinek, értékének és viszonyának megváltozását, átéltek egymás fokozott közelségét, a tömegesebb, zsúfoltabb, nehezebb és hajszoltabb életet, a tempó megnövekedését.⁸

Az embernek fel kell ismernie helyzetét, és szabad akaratának, azaz szuverén személyisége öntudatos lényegének képességével döntve, vissza kell találnia saját élete **természetes forrásaihoz**, amelyben eredeti célkitűző dinamikája létaktivitásra, produktív teljességre (harmóniára) lel. A művész a természet részeként alkot, és közvetve – kifejezéseiben, ábrázolásaiban – a **természet alkotó elvét** utánozza (mimézis), ami által pedig ő, és zenéjének átélő hallgatója is, visszajuthat eredeti emberi természetének **méltóságához**. A muzsikos, mint művész, vagy a művésztípusú (muzikális) műélvező, a kiválasztás és az elrendezés, vagy annak követése révén múlja felül a természetet, magasabb létminőséghez, **léttöbblet**hez, akár önfelülmúláshoz juthat.

Amíg a régebbi időkben léteztek még olyan fogalmak, amelyek bizonyos érvényességgel jelöltek meg karaktereket és tendenciákat (mint a humanizmus és reneszánsz), a 20-21. századot már lehetetlen ily módon osztályozni. A közlekedés és a tömegkommunikáció révén a világ kisebb lett; nagyobbak lettek az önkényuralmak és a háborúk okozta katasztrófák, nagyobb lett a totális megsemmisülés veszélye – nagyobb a szegénység és gazdagság, észak és dél, kelet és nyugat ellentéte. Eltűnt belőle az embernek emberhez való közvetlen és derűs kapcsolata, az érzelmek világossága és egyértelműsége, az áttekinthető és bejárható világ biztonsága. A szellem kitágult, de egyben elkomplikálódott és megzavarosodott. Azonban „a szellemet és az érzelmeket pusztító materializmus ellenére, újabban a modern természettudományban (magfizika) **új felismerések** születnek a szellemről és anyagról. S ezek újra lehetővé teszik a **lét egységes látásmódját és átélését**, ami viszont minden kultúra, művészet és így zene előfeltétele.”⁹

⁶ Walter Brugger: *Filozófiai lexikon*. Ford.: Balázs István, [...] Székely László. Szent István Társulat, Bp., 2005. 43. l.

⁷ Kopp Mária intézetigazgató személyes közlése televízió-nyilatkozatában. 2008. december 21.

⁸ Szabolcsi Bence: *A művész és közönsége* Zeneműkiadó Vállalat Budapest, 1964. 68. l.

⁹ Ulrich Michels i.m. uo.

Miután társtalan félelmeiben, szorongásaiban és meneküléseiben az egyén megtapasztalta már, hogy a létezés sem jut egyedül önmegvalósításhoz, rá kell jönnie, hogy valami lényegeset meg kell még tudnia önmagáról és ebben **szüksége van a másik emberre**. Ezért ismerte fel és jelentette ki már 1922-ben az eredetileg ideggyógyász, a későbbi heidelbergi, majd baseli filozófia-professzor Karl Jaspers (1883-1969), milyen **nagy jelentőségű a kommunikáció**. Az önmagára figyelés, az önmagával törődés mellett az egyéniség kialakításához is szükséges a kommunikáció, az érintkezés az embertársakkal. De – amint mondta – ez nem a tömegérintkezés síkján, hanem **a személyes jellegű kölcsönösség** alapján fejlesztő hatású. Csak a másik által jut az ember tiszta képhez önmagáról. De nem gátlástalan és manipulatív, hanem az emberi lény számára önmagával is **lojális kommunikációra** van szükség. Minden önmagát és világát értő embernek **belső indításból**, meggyőződésből kell cselekednie, nem az ösztönök késztetéséből, mert azok csak egy vegetáló, felszínen mozgó élet túlélő esélyét adják. Az emberhez méltó értelemnek és érzelemnek **önmaga egzisztenciájára való reflexióból** kell kiindulnia, és mint történelmi lénynek, méltósága szabad választásával, döntésével kell magát társadalmában megvalósítania.¹⁰ Ennek a sajátosan humán, hármas szellemi működésnek, az érzelmeknek, értelemnek és akaratnak **foglalata a zenei kommunikáció** társadalmi folyamata.

Schopenhauertól F. Nietzsche eszméin át, korunk és napjaink számos bölcselője és tudós pedagógusa osztozik abban a meggyőződésben, hogy a zene, **a küzdés ethoszát** tartalmazza.¹¹ A küzdés, **transzcendentális küzdelem a zenei kommunikációban**¹² – akaratit életünk dimenziójában – **élettudat és életérzés** formájában jelenik meg. A küzdés ugyanis **szabad akaratit** cselekvés, célkitűző tevékenység a szellem szülte gondolat megvalósításra. Ez az akarat, mint igazi, valóságos akarat kell, hogy mindenki számára, minden egyes személyiség öntudatos lényegének természetes velejárója legyen. Az akarat alapaktusa valamely érték – **jó**, mint olyan – igenlése és törekvés ennek az értéknek a megvalósítására. A **motivációnak belülről** kell indulnia.

A szellemi működés két alapvető módja tehát a megismerés és **az akarás**, amelyben a megismerés **nem szükségképpen diszkurzív gondolkodás**. A. G. Baumgarten alapján mondhatjuk azonban, hogy a zene emocionális **tartalmának**, érzelmi **jelentésének** megragadása és elsajátítása, az **ésszel analóg gondolkodás** képességével történik (Baumgarten, 1999).¹³ A teljes emberi megismerés érzéki, érzelmi és értelmi megismerés, a tárgyához való saját-, és annak pedig a létben való viszonyához, **tudatos** élmény. Az emberi **akarat jellemző tárgya tehát a lét, mint érték**, de azt az emberi megismerés – az emberi értelem és érzelem – sajátos, komplex módján közvetítve.

A küzdés egyetemes, a küzdőtér sokféle, a létező korlátlan tartományában szinte végtelen, de minden esetben, **a létben való megmaradás a tét**. Mivel azonban minden lét valamilyen módon értéktartalommal rendelkezik, valamilyen módon kapcsolódnia kell a törekvő szubjektum **léttökéletességéhez**. A zene kultusza és kultúrája, szinte születése pillanatától kifejezi és segíti az ember küzdelmét a fizikai és szellemi létének fennmaradásáért, akaratit képességének, szellemi-lelki és érzelmi életének formálódásában –

¹⁰ Karl Jaspers: *Psychologie der Weltanschauungen* (1922). In Kecskés Pál: *A bölcsélet története*. Szent István Társulat Bp., 1981. 472. l.

¹¹ Tóthpál József (művelődéskutató): *A küzdés ethosza a zenében I-II*. In *Zene, zene, tánc* – művészeti folyóirat. A Magyar Muzsikusz Fórum és a Noverre Alapítvány kiadása. Budapest, 2007.06. 18. l. – 2008. 01. 17. l.

¹² Karácsony Sándor: *A nyelvi nevelés és a társas-lélektan értelmi működése*. Exodus Kiadó, Budapest, 1938. 101. l.

¹³ Alexander Gottlieb Baumgarten: *Esztétika*. Ford.: Bolonyai Gábor. Atlantisz, 1999. 33., 96. l.

szükségeinek és vágyainak kielégítésében. A zenében tehát az ember *nembeli* (*genus*) *lényege* tükröződik.¹⁴

A zenei alkotások – a művészi létmódban, a zenei kommunikáció megnyilvánulásaiban – az emberi viszonylatok és szükségletek mentén helyezkednek el, tehát *emberközpontúak*. A zene sajátosan emberi gyönyörűsége, az embernek a másik emberrel való közös lelki munkájának, tettének eredménye, melynek élvezetében önmagára, társra, közösségre, azaz *magasabb létminőségre* lel. A zenének, mint érzelmileg a verbálist *kiegészítő kommunikatív* felfedezése, megértése és átélése, hozhatja meg mindenki számára az emberi kifejezés teljességének feltételét ahhoz, hogy önmaga teljességét elnyerje. Csak *a teljes ember* tud cselekvő ember lenni. Teljes emberekre van szükség, akik *személyiséggé* képesek válni ahhoz, hogy a teremtés csúcsteljesítménye, *az ember*, a saját *Földjén* végre *valaki* lehessen.

Mindezekkel szemben mindenütt zene szól. Zene szól a színházban a monológ alatt, a tv-hírek közérdekű információi érthetetlenek az ügyetlen és felesleges *aláfestő* zenétől. Az opera- vagy koncertközvetítés a legalkalmatlanabb pillanatban szakad meg, és *oda nem való* „zenéjű” reklám ordítja szét a zenedráma légkörének intim varázsát. A telefonban Mozart és a *Kis éji zene* a kapcsolásra várakozás türelmetlen unalmának *melodramája*, és „Vivaldi *Négy évszak*-a mindennap fülünkbe cincog a bevásárlóközpontokban, benzinkutakon” – jelezve, hogy miként indították a magasabb művészetet a tömegkultúra felé. Pontosan úgy, ahogy „az egykor egyedülállónak számító Vermeer határidőnaplókön, dísz tárgyakon tűnnek fel, az *Éjjeli őrző*rat tényalátéteken is megcsodálható.”¹⁵

Pierre Boulez (*1925. Olivier Messiaen és Anton.von Webern szellemi örököse) – francia kortárs zeneszerző, karmester, tanár – már az ennél kisebb „*zenei barkácsolás*” atrocitásaitól is szenved és interjúiban megállapítja, hogy

„*zavar van* pillanatnyilag *a kommunikációban*. A (szükséges, tervezett, a meglévőkkel szemben invenciózus) *zenei intézet* foglalkozni fog e kérdéssel – ígéri – de csak később, mert az alkotás az elsődleges.[...] Szükségesnek véltem – folytatja Boulez – hogy ne függjünk többé olyan intézményektől, amelyeknek mások a nézeteik, más igazgatási elveik és más kötelezettségeik vannak, még a társadalommal szemben is. Kell egy olyan *intézet*, amely kizárólag ezekkel a kutatásokkal foglalkozzék, amely képes megteremteni az összeköttetést a többi, egyetemektől, kereskedelmi cégektől, vagy rádióktól függő szervezetek között, és amely minden eszközt egy *pontosan meghatározott célra* koncentrálna.”¹⁶

A zenei kommunikáció alapvető jelensége, a hangzó érzelmi jelentés és hatás mellett, a zene *notációja* is. Rács ez, egy kód, ami a többi emberrel – előadókkal, más zeneszerzőkkel, vagy az egyszerű zenehallgatókkal – való *érintkezésre szolgál*.

„Ez a kód – mondja interjújában Boulez – alap, *egy kommunikációs nyelv*, amely azonban olyan elemekkel *terhelt*, amelyek módosítják, és sokszoros irányváltoztatást adnak neki. Egy nagy mű kódja önmagában elég rugalmas ahhoz, hogy elviselje az *interpretáció* irracionális, izgalmi és érzelmi terhelését, amely teljesen átalakíthatja, és még valami *érdekeset* hozhat ki belőle. A zenemű körülhatárolt és igazolt, mint

¹⁴ Tóthpál József i.m. 2. 19. l.

¹⁵ Maarten Doorman: *A romantikus rend*. Fordította: Balogh Tamás, Fenyves Miklós. Typotex Kiadó, Budapest, 2006. 189. l. Nicolai Hartmann: „A zenével állandóan visszaélnék; a nagy és mély zenével is [...]” In N. Hartmann: *Esztétika*. Fordította: Bonyhai Gábor. Magyar Helikon Budapest, 1977.319. l.

¹⁶ Celestin Deliège: *Beszélgetések Pierre Boulezzal*. Fordította: Takács Ágnes. Zeneműkiadó, Budapest, 1983. 149., 152-153. l.

befejezett keret, de alap is *a végtelen gyarapításhoz*. [...] *A mű a kommunikációért íródott, az ismeretlennel való kommunikációért, a végtelen közönségnek*. [...] A zeneszerzés és interpretáció a sok emberrel való közlés vágya, – vágy arra, hogy megértsenek és befogadjanak¹⁷ – mondja az egyébként Joyce-szal, a kifejezés új lehetőségeinek kutatása szellemében, közismerten rokon komponista.

A zene stílusbeli pluralizmusa, az egyes társadalmi úzus ízlés- és funkciózavarai, a korszellem tükre, amennyiben korszellemről a sokféleség miatt még egyáltalán beszélni lehet.

„A zenében, – jelenti ki interjújában Boulez – anélkül, hogy azonosítani akarnám a tudományos kutatással – a zeneszerző kutatásának a *kollektív kutatásba kell illeszkednie*. [...] Egy többé-kevésbé ismeretlen zenei elgondolás kialakításában a zeneszerzőnek olyan problémákkal kell szembenéznie, amelyeket nem tud teljes egészében *egyedül* megoldani. Ez az, amiért a jövő *új intézetben* a zenei anyagot (a kommunikációt illetően a nyelvezettel, új eszközökkel, akusztikai jelenségekkel stb.) sok szempontból kell majd feltárni. Lényegbevágó, hogy a zenei anyag újra megtalálja a gondolat fejlődésével párhuzamos menetét.”¹⁸

A zenei kommunikáció a humán kommunikáció megnyilvánulásainak sajátos szférája – ethosz – a verbális kommunikáció *kiegészítője*, az emberek közötti érintkezés teljességének, és az ember teljes *emberré válásának* pótolhatatlan eszköze és energiája. P. I. Csajkovszkij gondolatával: ki *kell* fejeznie mindazt, amelyre nincs szó, de ami mégis *kikíváncozik* a lélekből, amit mégis el kell „mondanunk”, és ami előtt aztán – mint hangzó, *emocionális tartalom* előtt, – érintettségében a lélek befogadásra megnyílik (Tyeplov, 1963).¹⁹

A fenti „kikíváncozás” és a „befogadó megnyílás” kifejezések egy rendkívül finom, érzékeny zeneszerzőtől – az orosz romantika talán legszenvedőbb zsenijétől – származnak és arra a mélyen az emberi természet lényegében gyökerező sóvárgásra, belső kényszerre utalnak, amit Platón égi Erószként személyesített meg. Erósz, aki a természetben munkáló *erő és hatalom, a teljesség* elérésére való *erős lelki törekvés* istensége, aki egyben a halhatatlanság vágya is. Erósz a szépség szerelme azok számára, akik *lelkükben termékenyek* és a ritmus, a harmónia emberekre alkalmazásával: az alkotás *szép* tetteivel (zeneszerzéssel és zenei neveléssel) világra hozott művekben mindig újjászületnek, hogy *a jót* örökre magukévá tegyék (*A lakoma a Diótima-elbeszéléssel*).²⁰

Platón tanítványa, Arisztotelész fedezte fel minden létezőnek azt a nagy törvényét, hogy *lényegének minél teljesebb kifejtésére és megvalósítására* törekszik. Ebben azonban mindig rászorul valamely külső lény indítékára, vagyis segítségére, amely *energiája* ráhatásával, benne rejlő *dinamizmusának* felszabadítója. E külső indító lények pedig azzal érik el említett hatásukat, hogy *a magukéból adnak* – a zeneszerzők műveikből, az előadóművészek interpretációikból –, hogy akik képesek hallásukkal e hatásokat *befogadni*, azokban a belső dinamikus (δύναμις jelentése lehetőség, képesség) kifejlődése megindulhasson. A magban benne szunnyad valamiképpen a növény, hanem hogy ennek kifejlődése megindulhasson, külső tényezőkre, más lények behatására van szüksége. Ilyeneket képvisel a hő és a nedvesség stb. A gyermek lelkében is megvannak a képességei, melyeket azonban csak ráhatás: példa, nevelés fejleszthet ki.²¹ (Aristoteles, 1992; Pauler, 1922).

¹⁷ Celestin Deliège, a Liège-i Konzervatórium zeneelmélet professzora i.m. 100-101. l.

¹⁸ Celestin Deliège i.m.152 – 153. l.

¹⁹ B.M.Tyeplov: *A zenei képességek pszichológiája*. Ford.: Komár Pál. Tankönyvkiadó, Bp., 1963. 19. l.

²⁰ *Platón válogatott művei*. Ford.: Devecseri Gábor, [...] Telegdi Zsigmond (válogatás és utószó: Falus Róbert) Európa Könyvkiadó, Budapest, 1983. 168-196. l.

²¹ Aristoteles: *Metafizika*.(fordítás, bevezetés, magyarázat: Halasy-Nagy József) Hatágú Síp Alapítvány (Reprint ex Hungaria; az Akadémia Filozófiai Könyvtára Budapest, 1936.) Budapest, 1992. 234. l. Pauler Ákos: *Liszt Ferenc gondolatvilága*. Budavári Tudományos Társaság kiadása, Budapest, 1922.59. l.

Így aktivizálja tehát *a zenei kommunikáció* is, sajátos hatásaival, éppen *ontológiai létalapjaiban* az embert, lényegének minél teljesebb kifejtésére és megvalósítására. Az embernek – miután már a természetet is elhagyta és pusztá létével is viharba került – el kell jutnia saját élete természetes forrásaihoz. Ennek egyik természetes útja az ember zenéjének *belső* feltámasztása mindenki számára. Célkitűzésében ez a kutatás, dolgozat, a maga részéről erre – az emberi természethez visszavezető – természetes útra gondolt a fent legfrissebben diagnosztizált, érték- és kapcsolatvesztett humán világ alapvető és égető sürgősségű problémamegoldásaiban.

A zene ugyanis történelmileg az ember szimbolikus vagy *analóg nyelve* – Szabolcsi Bence kifejezésével – a világ megértett és visszavert hangjának mintázata, amely szózatra – a zenei alkotásokban – felelet is született, hogy az ember és a művész *itt* (benne) megtalálta *a világ roppant kérdéseire* a maga bátor és kibékítő válaszát (Szabolcsi, 1972)²².

A mesebeli Turandot, vérszomjas hercegnő kitalálendő, kegyetlen kérdéseinek *megfejtésére a kérők léte a tét*, szankciója halál. Műfaji *szimbolikája*, a nagy, zenés színház már klasszikussá vált színpadi tradícióinak szenvedélyétől izzó Elzával, Neddával, Canióval, Kékszakkállúval, Judittal asszociálva, *mindenki (saját) élete horizontjára* vetíti az emberszerelem univerzálisan egzisztenciális és örök misztériumának kérdését: *A nevé! A nevé!* – ősi kívánság-élményt. Kalaf, Liu, Turandot, Timur mindenkit magával ragadó átélt, eksztatikus szerepében, énekhangjának intenzitásában és *terében*, az egészen a fehér izzásig *felfokozott szenvedélyű zenei beszédében* (intonációjában), végső, böszült tajtékú – szinte kétségbeesett segélykiáltásokká fokozódik a küzdelem hangja, a legmagasabb fokú embervágy *nevének* végső és véglegesen örökérvényű *kimondásáért*: a sóvárgott, de mégis még mindig ismeretlen Másik *névmisztikus elnyeréséért*. Ezt a küzdelmet azonban nekünk az operában Puccinivel, és a cselekménnyel teljesen eggyé váló, átlényegült, *szimbolikus erőbe öltözött* szereplőkkel, a teljes belefeledkezés öntőformájának izzó egységében kell végig élnünk és szenvednünk. Csak az ez által lehető megtapasztalt *igazság meghallásának*, a minden – ottani, színpadi-nézőtéri stilizált jelenben – résztvevő számára közös, semmi máshoz nem hasonlítható, az érzelmek révén *perszeveráló igazság* emberélményéért. Az *ilyen élmény*, éppen átélt érintettségünkben, alanyiségünkben *nem felejtető*. Kitorölhetetlen a lélekből a személyes átélésben megrendítő zenedrámái tapasztalat. Ehhez azonban meg kell *hallani a hívást*, és valami ellenállhatatlan sugallatra, egy *ősi kulturális tudás* belső készítésére, a bartóki Judit ellenállhatatlan, önfeltépő titokzatos kíváncsiságával, de *azonosulásra ítélt*en, be kell menni az Operába: hinni tudni a magasabb rendű analóg *valóság*, a különleges *többlettudás*, életélmény, tapasztalat utáni sóvárgás rejtélyekkel teli, intim és ősi szentélyébe. Az elsötétedő nézőtér saját lelkem belső titkos világát rejti, amely ettől fogva minden érzékével, csak a zenével elevenülő színes világ fényei felé fordul. A zenedráma néző-hallgatója, zsölyjében mozdulatlan személytelenségéből kivetíti önmagát, bele a felfokozottsága révén elhitt, *hozzá hasonló világba*. Ettől kezdve, a zenedráma folyamán, a két valóság között lebegő közönség már ott, abban a stilizált világban él, mozog, küzd, győz vagy bukik, – kacagásában, könnyeiben igazán érintett ugyan, – de a nézőtéri homály elrejtettségében mégsem lepleződik le.

Az emberi múlt titokzatos gomolygásából azonban hosszú út vezetett idáig. A zene élete jóval korábban kezdett derengeni, mint az öntudatos emberi műveltségé. Félig még ösztönelete beszélt belőle. Nem csoda, ha az ókori, nagy *keleti kultúrák* számára a zene elsősorban varázslat volt, eszköz arra, hogy az ember, a természeti erőkkal szemben társat találjon, hogy

²² Szabolcsi Bence: *Vers és dallam*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972. 208.1.

a földöntúli hatalmakkal kapcsolatba lépjen s *uralmat nyerjen* a világ élő és élettelen dolgain – és természetesen az emberi kedélyen és jellemén is. Így bontakozott ki a zene varázsos világa az ősi finn mondavilágban gyógyító erőként, a régi Kína ötfokú dallamosságának, Sárga Harangjának a birodalmat összetartó erejében vagy pusztító viharaiban, és a zene korlátlan építő vagy rontó hatalma az ógörög mondákban és a nevelésben s Platón szigorú állami erkölcsstanában.

Aztán pedig mindig jöttek olyan változások és fordulatok is, amelyekben *veszélyek* leleselkedtek *az emberi lét méltóságára*. A kései ókor is – mint más korok azóta annyiszor – henyé és fényűző, máskor esendően menekülő zenekultusza már felborította a zene, a lélek és a világmindenség e tiszta, szinte vallásos jellegű egyensúlyát, amíg aztán *az emberi szükség szellemi ereje* – konfliktusokkal és erőfeszítésekkel – újra világra hozta az újabb korok szellemi egyensúlyának *szózatát*, zenéjében megint megtalálta kora új világának új kérdéseire, a maga bátor és kibékítő *legújabb* válaszát.

A társadalmi változások viharzó egymásutánjában, most mi is ilyen *korszakváltás tanúi vagyunk* a zenében, ami lényegében már Beethovennek, a francia forradalom felé vonuló polgári világ eszményeitől lángoló optimizmusból, Schubert Ausztriájának a bécsi kongresszus történelmi élményébe történő *váltásával kezdődött*. Ebben a nagy váltásban, *a nagy csalódás* a romantikus nemzedék legmélyebb élménye, amiből a menekülés, a messziség és a valószínűtlenség ködében ellebegő nosztalgia, magábfordulás és rezignáció további korszakváltásai folytatódtak Európában. Az ember és táj, a sors és környezet változásai mögött megjelenő új társadalmi helyzet bonyodalmas problematikája, a zene szellemét is *kényszerpályákra* szorítja ma is, vagy *hallgatásra* kárhoztatja.

Az azóta is, a politikai és gazdasági rendszereket nagy gyakorisággal váltó társadalom – bizonyos szempontból – úgy is tekinthető, mint egy hatalmas „laboratórium”, *kutatási terep*, ahol a zenei kommunikáció-kutatónak egyedülálló alkalmak nyílnak arra, hogy tanulmányozza a makroszintű változások hatását a társadalom *zenei alrendszerében* is. Az eltelt évtizedek alatt többszörösen abban a helyzetben voltam, hogy *résztevő megfigyelőként*, (mind hivatásos, mind öntevékeny zenei területen) tapasztalatokat és információkat tudtam gyűjteni a zenei kommunikáció funkcionális változásairól, azok átalakulásainak menetéről és következményeiről, ugyanis az 1970-es évek végétől – zenei pályám mellett – választott társadalmi tisztségeket töltöttem be, és dolgoztam, a magyar amatőr zenei mozgalom tanácsadó és irányító testületeiben is.

Ez a jelen kutatás azonban *nem csak erről a külső, fenomenológiai oldalról* teszi vizsgálatát tárgyának „a zenei kommunikációnak *eddig a kommunikációkutatás vakfoltjába eső jelenségeit*” (K. B. Jensen, 1999). Nem a partikuláris, még kusza és gyakran érthetetlen és keserű, felületi mintázatokat, a kor szétesett zenei- és egyéb értékrendjét, s annak következményeként, a ma zenei kommunikációjának aggályoskodóit, a zene általános degressziója idején a zenében, mint humán kommunikációban is kételkedő társadalmi megnyilvánulásokat kívánja vizsgálni. Nem „tüneti kezeléssel” akar csupán „tűzoltásra” biztatni, hiszen ma már „hogyan menthetnénk a menthetőt?” (Barkóczi, 2002)²³ – amikor az iskolákban már csak emlék a megfelelő zenei óraszám is.

Mélyebbre kell ásni, a még mélyebb okok világába, abba a mélységbe, ahonnét *az autonóm ember belső, szuverén igényeinek* tudatos megindulását kell várunk az érzelmekkel kiegészülő *különleges és teljesebb tudás* megszerzésére, amely a zenei kommunikációnak a humán létgyökereknél bekövetkező hatása és az emberi természet spontán *szabaddá válásának felfedező tapasztalata és társadalmi gyakorlata* révén, talán

²³ Barkóczi Ilona (2002): *A jobb és bal agyfélteke harmóniája*. Személyesen a professzor asszonytól kapott különkiadás 8. l.

még nem késő. Ami bizonyítottan általános emberi *létszükséglet*, az nem lehet külső, heteronóm érdek- vagy hatalmi megítélés elosztásának tárgya vagy jutalma. **A metafizikai megközelítés válik tehát szükségessé,** amely nem idegen a művészetek értelmezésétől, így a zenétől sem; sőt – a kutatás és a disszertáció által többszörösen igazoltan – a zene, ontológiailag szerves része az emberi létezésnek, az ember létbeli küzdelmeinek.²⁴

Abban a világban, ahol a szuverén ember **még csak keresi** önmagát, ott még a **szabadság felelősséggel** társuló természete is ellentmondásos, mert az egyén ingadozása a szabadság utáni vágy és a különböző heteronóm hatalmak „atyáskodó” játszmái **biztonságának** emléke között, esetenként a szabadságtól való meneküléshez vezethet, stb. A partikularizmus társadalmi jelenségeinek értékeléséhez és megoldásaihoz még nem jött el az idő. Mélyebbre, **az emberi világ természetes gyökereihez,** a végső okok-okozatok dinamikus világához kell érkeznünk előbb, ha a zenei kommunikáció társadalmi jelenségeinek és aktuális problémáinak valódi megoldását szeretnénk – a zene művelőinek és élvezőinek természetes működésében – láttatni, érzékelni és érzékeltetni. Ujfalussy József mutat rá, „hogy a zene jelentéshordozó, etikai fontosságú társadalmi jelenség, amelynek gyakorlata a *filozófiai* szintű megértés nélkül **sekélyes praktikizmusba** fullad, és végül önmagát sorvasztja el.”²⁵

Törvényszerű tehát, hogy az értékvesztett vagy értéktévesztő világban, a kutatásnak először a **legalapvetőbb és legáltalánosabb** emberi érték felé, **az emberi lét lényegének** és értelmének irányába, az antropológiai metafizika felé kellett fordulnia. Mert a sok megpróbáltatáson keresztül ment, már mindenben csalódott, létezésében sokszorosan aláásott emberiség – bármilyen kommunikációra – már csak pusztá léte, az állandóan kétségesnek érzett **létmegélés oldaláról érinthető meg.** Már csak a „lenni vagy nem lenni” riadójjával motiválható kifejezésre, és reagál befogadásra a szellemi lelkét-testét már-már alig, vagy csak olykor érzékelő, inkább *rejtőzködő* humán lény. Az emocionális tartalmú zenei kommunikációban funkcionáló spontán kifejezésre és közvetlen befogadásra, legtöbbször már csak létük perspektíváiban ösztönözhetőek. Oda kell vezetni, hogy **újra érzékelje és bízni tudjon** az őszintébb, de sajátos kódjaival **védett,** analóg zenei „*művészi máslet*” (Ujfalussy és Károly, 2006)²⁶ horizontjának „szellemi hatalom védte bensőségében” (Lukács, 1970).²⁷ Ez azonban „a szomorú huszadik század” örökségén csak a megújulásra képes és hajlandó, felszabadult, **igaz és bátor emberi szellem szuverén akarati döntésének alkotásaként jöhet létre** a huszonegyedik században. Akkor is produktív akarati elhatározás kell, ha az individuum, *a halló megértés* küzdelmére vállalkozik. Ehhez keres ez a kutatás – lehetőleg **mindenki számára – feltétlen** és kivétel nélkül mindenkit a legáltalánosabban, a leglényegesebbnek érzett szuverén létezésének jogában és egzisztenciális igazságában, tehát a legérzékenyebb „elevenjében” – a jövőképeben is – őt megérintő, tudatos **akarati döntéséhez belső készletét, sürgető indítékot.**

Mindezek ellenére, amint a zenével foglalkozó tudományos irodalom bizonyítja, hogy számos esetben, még a zenét magas fokon művelők sem rendelkeznek *kompetenciájuk szintjének megfelelő ismerettel* a zene teljes körű humán funkcióiról, embertani szerepének adekvát fontosságáról. Úgy is mondhatnánk, hogy a magukat zenésznek, zeneértőnek tartók közül is

²⁴ Klaus Bruhn Jensen i.m. 170. l.; Aristoteles i.m. u.o.; Nicolai Hartmann: *Esztétika*. Fordította: Bonyhai Gábor. Magyar Helikon Budapest, 1977. 189. l.; Martin Heidegger: *Bevezetés a metafizikába*. Fordította: Vajda Mihály. Ikon Kiadó Budapest, 1995. 75.,76. és 81. l. (Szophoklész: *Antigoné* első kardalának analízise.); Tóthpál József i.m. 19. l., etc.

²⁵ Ujfalussy József: *Előszó Molnár Antal: „Gyakorlati zeneesztétika” című könyvéhez*. In Ujfalussy J.: *Zenéről, Esztétikáról – cikkek, tanulmányok*. Zeneműkiadó, Budapest, 1980. 145. l.

²⁶ A disszertáció 56., 85. etc. l.

²⁷ Lukács György: *Bartók Béla*. In *Nagyvilág* világirodalmi folyóirat. Budapest, 1970./9. XV. 9. évf. 9. szám.1287. l.

vannak, akik nincsenek tudatában a zene individuális, szociális, kulturális és diskurzus konvencióinak. (Ujfalussy,1962; Szabolcsi,1964; Adorno,1998).²⁸

Pedig ma már a természettudományos szemlélet és a materializmus után megújult pszichológia szelvében-hosszában kutatói jelentéseket közöl arról, hogy a zene, az emberi agy jobb féltekés „beszéde”, az emberrel veleszületett muzikalitás, amely a teljessé válható emberi személyiség integráns része, amely nélkül nem csak szépségélményektől esik el az ember, hanem *sajátos kommunikációs*, az emocionális alaprendszerrel is összefüggő, a kognitív szférához szorosan tartozó tulajdonság kifejlődésétől (és meglététől) is. A zene hallgatása, percepciója, élvezete is növeli a kreativitást, a képzelőerőt. Az aktív éneklés és zenélés mellett annak hallgatása is erősíti az ember általános alkotóképességét, és segíti – aktívan – az „absztrakt” gondolkodást, amire még a modern gazdaság növekedése is igényt tart (Hámori, 2002).²⁹ A muzikalitás, csupán a fizikális túlélés számára *nem lényeges*.

Napjaink zenei világának problémakörét érzékelve a pszichológus Barkóczi Ilona rámutat arra is, hogy melyik az emberi létmegélés számára az értékes zene, melyik zene az, amelyik az embereket kimentti, feloldja válságaikban. Japán professzorokra hivatkozva (Sakamoto, 2002; Iwaki, 1996)³⁰ beszámol kutatásairól, amelyek szerint a zene – bár a jobb agyféltekének „nyelve,” az azt összekötő *corpus callosum*³¹ révén mégis – egész testünkre hat. A mérések szerint a hang intenzitásának változásával nő vagy csökken a vérnyomás. A zenehallgatás tehát hat a vérnyomásra, ám *a dallam* módosítja azt. Laboratóriumi vizsgálatai alapján megállapította, hogy az általa „*techno*”-nak nevezett (elektronikus hangrezgésre épített, gyors ritmusú tánczene és származékai) hallgatása közben megnő a vizsgált személyek vérnyomása és a szívritmusa, utána pedig bennük feszültség és nyugtalanság tapasztalható. A „klasszikus” elődöket követők értelmében komponált – nem túl találóan elnevezett un. „komoly zene” – hallgatása közben nem nőtt a vérnyomás és a zenehallgatók nyugodtak és békések voltak. Adott esetekben ilyen zenehallgatással szorongás- és stressz-csökkentést értek el.

A pszichológus, alapos és reprezentatív kutatásai alapján, a zenei nevelésnek sok-sok egyénnel végzett kísérletei nyomán kimutatott – még harminc év elmúltával is tapasztalható – rendkívüli eredményeiről számol be, főleg a kreativitásuk, magasabb intelligenciájuk, emocionális érzékenységük, magasabb szintű teljesítményeik, gondolkodásbeli rugalmasságuk, ötletgazdagságuk és általános aktivitásuk területén (Barkóczi, 2002).³²

Végül még néhány összefoglaló, rövid gondolat a kortárs zeneművészet, előbb már idézett, egyik legkiválóbb személyiségétől:

„Egy bizonyos ponton túl nyilvánvaló, hogy a zenében *a tanítás* elképesztő és abszurd normák alapján szervezett. [...] Évről évre ugyanazokat a dolgokat kénytelenek csinálni, s az érdeklődés szertefoszlik. Gyakorlatilag hat hónap alatt meg lehet tanulni mindent, ami valakitől megtanulható, [...] néha egy hét is elegendő [...]. Amikor megtanultunk bizonyos kifejezési és értési fogásokat, a zenei invenciót kell tovább fejlesztenünk s *ezt csak magunk tehetjük*. Szeretem az *'akarva autodidaktákat'*. [...]

²⁸Ujfalussy József: *A valóság zenei képe*. Zeneműkiadó, Budapest, 1962. 16. l.

Szabolcsi Bence: *A művész és közönsége*. Zeneműkiadó, Budapest, 1964.

Theodor Wiesengrund Adorno: *Fétisjelleg a zenében és a zenei hallás regressziója*. Ford. Zoltai Dénes. In Th. W. Adorno: *A művészet és a művészetek*. Helikon, Budapest, 1998. 280. l.

²⁹ Hámori József (agykutató, akadémikus): *Az emberi agy és a zene*. In: *Hang és lélek*. Magyar Zenei Tanács kiadása. Bp. 2002. 40. l.

³⁰ In: Barkóczi Ilona (2002): *A jobb és bal agyfélteke harmóniája*. i. m. 8. l.

³¹ Jelentése latinból: „kérge test”

³² Barkóczi Ilona i.m. 10. l.

Ha fejlődni akarunk, célravezető nem elfelejteni azt, amit tettünk, de azt sem, amit akarunk. [...] Nagyon kevés emberben él a független lét iránti vágy. Egyre fontosabbnak tűnik számomra, hogy *saját* barázdámat szántsam. [...] – A nyelvészet óriásit fejlődött, a zenei szókincs nem tett ehhez hasonlíthatót. Pillanatnyilag kissé rendezetlen s nem mindig különösebben érdekes tevékenység folyik. Amikor el akarják kerülni a történelmet, tagadják, mert nem ismerték: sok az autodidakta, de *a véletlen* autodidakta. Most azt szeretném – zárja interjúját Pierre Boulez, a Liège-i zeneelmélet professzorral –, hogy mindenki autodidakta legyen, **de tudatosan**.³³

A kutatás és a dolgozat tehát azért született, hogy a zenei kommunikációval működő és elsajátítható, teljesebb, *különleges tudás* humán *létszükségét* – *filozófiailag is* – lehetőleg mindenki belássa, és az ebből következő általános muzikalitást, mint a *tudatos zenei nyitottság tapasztalatában* való emberléte megerősítse, vagy annak megszerzésére, és a hozzá vezető *belső* elhatározás *indítékaihoz* szükséges új lelkültre, – értelmi és érzelmi sürgetéssel mindenkit inspiráljon. Mindezekhez általánosabb humán kultúrára, a zenei szemlélet teljes szellemi és etikai megújulására, új zenei intézetekre (Boulez-Deliège, 1983), intézményekre van szükség, és – hogy a zenei műveltség közkinccsé váljon, – egy ma még alig látható tudományágnak megszületésére is, amelyet úgy nevezhetnénk, hogy *zenei művelődéstörténet*. (Szabolcsi,1957).

II. A DISSZERTÁCIÓ CÉLJAI, A KUTATÁS TÁRGYA

A kutatás folyamatában és a dolgozat koncepciójában a *finis principalis*: a zenei kommunikáció közkinccsé tétele, az emberibb, élhetőbb élet, és a fejlődés előtt nyitott életminőség aktivitásának, individuális és társadalmi létértékeinek elérése érdekében. Hogy ezáltal a verbális kommunikációt *kiegészítve, a teljesebb és különlegesebb tudás* által újabb és újabb emberi értékekre ismerve és törekedve, az ember és társadalma önmagához, és szellemének legmegfelelőbb, *magas értékekhez* jusson, amelyekkel a szubjektum és társadalma saját egzisztenciális megvalósulásában, *az emberlényeg kreatív szellemének dominanciáját* érvényesítve, közelebbi és legtávolabbi perspektíváiban is célt ér.

Ehhez keres a finis principális *összrendjében* további *célszerű részrendek* alrendszerében feltétlen, és mindenkit a legáltalánosabban, leglényegesebbnek érzett szuverén létezésének jogában és egzisztenciális igazságában, *kivétel nélkül mindenkit*, a legérzékenyebb „elevenjében” – jövőképeben is – *megérintő*, tudatos, *akarati döntéséhez* belső késztetést, *sürgető indítékot: a zenei kommunikációban* való megújulás lényegi *megértéséhez* és *vállalásához* – mint az ember számára felfogott, akarat-követő „*neki jóhoz*” – *motiváltságot*. Ehhez szükséges a zenei szépség, mint emocionális jelentés- és tartalomhordozó, *etikai* következménnyel (*erkölcsi* hatással) is járó társadalmi jelenség – *megismerhetőségének* s átélő *befogadása* individuális és szociális lehetőségének, sajátos *élményközpontúságának* legszélesebb – célravezető elméleti és gyakorlati bemutatása.

A *célszerű részrendek alrendszerében* a kutatás és dolgozat feladata: hogy közismert példák (zenei paradigmák) elemzésével és az azok által kiváltott legáltalánosabb emberi reagálásokon keresztül bemutassa, – a „miért *magával ragadóan formáló hatású* a történelmileg klasszikusként emlegetett, minden idők szép zenéje?”- kérdésre, – az autentikus feleletet. Célja továbbá válaszolni arra, hogy mi is valójában *a zenei élmény élvezetének és rendkívüli hatásának lényege* az egyénre és társadalmára?

³³ Celestin Deliège Pierre Boulezzal készített idézett műve 43., 44., 164-165. l.

A dolgozat további célja, hogy felkeltse *minél többekben* az érdeklődést egy különleges jelenségre, ami a zenei gondolatban felhangzó, de mégis titokzatosan sajátos olyan *zenei megnyilvánulás*, amely az emberben egy új *életre-kelés*, vagy akár – a maga sajátos értelmében vett (Hartmann, 1977. 316. l.; K. Rahner-H. Vorgrimler, 1980. 407. l.). – „*kinyilatkoztatás*” *érzését* keltő *mámoros elragadtatás*?

Mint a zenei kommunikáció alapvető indítékára, a dolgozat felhívja minél többek figyelmét a zenemű éneklésében, játszásában, a vele és szerzőjével való *eggyé válás* élményének *gyönyörűségére*, rámutasson és analizálja, hogy mi a zene hallgatásában *a beleélés* semmi mással össze nem hasonlítható, és nem pótolható – nem egyszer jóleső borzongást kiváltó – *intim érzésének boldog öröme, esetleg feloldó, szabadító édes gyötrelme*.

A disszertáció célja, biztosítani mindenkit arról, hogy a muzikalitás sajátos élménye *nem csak kivételeseké*, hanem csaknem *minden emberben közös*, akár felfedezte már azt a maga számára, akár még nem.

A dolgozat célul tűzte ki, hogy feléleszti minél többekben a nemes becsvágy, a *megalópsychia*³⁴ *magas értékét*. Felkelti a társadalom érdeklődését arra, hogy milyen és miért ilyen az ember zenéje és hogyan reagál, válik *többé, produktívvá, élőbbé* a vele/benne kommunikáló ember.

Megvilágítja, hogy *mi az oka* e zenének nevezett hasonlíthatatlanul elragadó tünemény emberre gyakorolt *különleges hatásának*, amelyben a tudatosság és intuíció, az értelem és az invenció – azaz az akarat és az ösztönös megérzés, a magasrendű gondolkodás és a találékony fantázia – egyaránt szerepet játszik *az ember formálódásában és kialakulásában*.

Bemutatja mindenkinek, hogy a zene – keletkezésétől napjainkig – az embernek a *létevel legszorosabban összefüggő sóvárgása*, belső lelki küzdelmeinek legsajátosabb valóságának saját kifejezése vagy kifejeződése, amely az ember *alkotó szellemének* nem csak fenomenológiája, hanem lelki jelenségvilágának *valós, belső átélése és kisugárzása*.

Mindenki elé tárja annak a körülménynek a sokak számára még talán rejtett igazságát, hogy a felsorolt és már érzett, tapasztalt és érzelmileg, lelkileg átélt történések, tapasztalatok, érzések azért ilyen *elementáris hatásúak* a legtöbb emberre, mert egyenesen személyes lényünk legmélyén rejlő, test-lélek alapú *létezésünk legalapvetőbb gyökereiből* származnak, a teljesebb *lét utáni vágyainkkal* rezonálnak és azokkal kelnek életre.

A disszertáció célja, hogy széles körben világossá tegye az egyén és a társadalom jelen állapotában, hogy *az élethez van szükségünk a zenére*, a zenei kommunikációra, akaratati életünk dimenziójában, szellemünkben, amely *mint öntudat*, úgy ragadja meg magát, hogy önmagában való *bizonyossága*, mind a fizikai valóság, mind az érzék feletti világ minden szellemi területének lényege.

A csupán *szórakoztató zene* és zenei felfogás másfél évszázados áradata és a benne kialakult zenei szemléletnek és harsány gyakorlatának összetett, érzéki benyomásaiban teljesen érthető, hogy a zenének a klasszikus ókortól kialakult és megfogalmazott „*szabad emberhez méltó és szép*” vonásai és embert *építő, kommunikatív funkciói* – nem is egészen véletlenül – *elhomályosodtak*. A zenére hivatkozás a ma sajátos asszociációival megosztja a szakmát is, a társadalmat is. Ma nem lehet már Németh László kérdését az ifjúságnak, bárkinek úgy

³⁴ Arisztotelész: Nikomakhoszi Ethika című legfontosabb erkölcsbölcseleti művében (Európa, Budapest, 1987) részletesen elemzi az egyes erkölcsi erényeket s éles megfigyeléseken alapuló karaktertípusokban mutatja be. Különösen kiemeli a nemes becsvágy (megalópsychia) magas értékét, mellyel a valóban érdemes ember nagy dolgokra tartja magát hivatottnak. (II. 1-2)

feltenni, ahogy ő tette – bármennyire is érvényes – miszerint vajon „érik-e, hogy Mozart, Beethoven zenéje nem valami hamis mennyország, amelybe egy-két órára átrándulnak, hanem a tisztább, *magasabb érzések hívása*, amely felé *mindenkinek módja van*: nemcsak hallásával, de életével is elindulni” (Németh, 1952).³⁵

Érthetővé kell tennie a disszertációnak azt a jelenséget, hogy ma a zene már más asszociációkat kelt, főleg a fiatalok sokaságában. A „*techno*” inkább emlékeztet a magányos „búfelejtés”, a *menekülés* – a már meg se fogalmazódó – páni szorongásokból, a legelső és hirtelen kínálkozó *kábulatába*. Így a klasszikusokat követő, komponált zene – a „könnyűnek” titulált, hangos zene rohamai után – a differenciált, humán értékekért folytatott „üdvösség harc”, *a zenei kommunikációban a zene humán megnyilvánulásai*, benne az akaratszabadságnak *az ember alaptermészetében gyökerező*, szellemi-lelki vonzása, ma a csendesebb, érzékenyebb kevesekkel, a társadalom figyelmének *perifériáira szorult*. A „*techno*” *foglyul ejti* az embert, ahelyett, hogy az ember sajátítaná el a zene érzelmi igazságát.

A cél tehát az, hogy a dolgozat interdiszciplináris kutatással és *a megjelenítés zenei példáival érzékeltesse*, mint igazságot, azt a tényt, hogy a zene az emberi kommunikáció azon sajátos világa, amelyben *kiegészíti és felülmúlja* verbális lehetőségeit és az ember – egyébként kétséges – létezésének *javát gyarapítja, evolúciója* annak, és ezért szellemi *létszükséglete*.

A disszertáció koncepciója célszerű alrendszerének összefoglaló stratégiái a következők:
(A hivatkozások innen az *irodalmi jegyzékben* felsorolt szerzőkre és művekre vonatkoznak.)

1. A zenei kommunikáció legalapvetőbb célja, rendeltetése, értelme és dinamikus aspektusa: az emberi lét produktív mozzanatainak, létszerű értékeinek, érzelmektől áthatott, normatív tartalmainak zenei jelenségekben történő felmutatása és tudományos reprezentációja.
Bizonyítandó, hogy a zene az emberi kommunikáció sajátos megnyilatkozása, amely az emberi létteljesség oldaláról *kiegészíti* azt. A kommunikáció tudomány fogalmaink a zenére történő alkalmazása.
Megismertetni azokat az emberi fül érzékére vonatkozó természeti törvényszerűségeket, amelyek szerint a természet az ember sajátos formájában (lényegében) termékeny.
2. Bemutatni, hogy a zenei kommunikáció az embert önkifejezésben és produktív megismerő befogadásában természete szerint egzisztenciálisan érinti, és létezésében tökéletesítve kiteljesíti. A zenehallgatás is aktív muzikális tevékenység.
3. Közkinccsé tenni a zene, mint humán kommunikáció sajátos funkcióit, mint végső hatásaiban teljesebb, és formáló igazságot.
4. A dolgozat bemutatja, hogy a zenei kifejezés és meghallás a humán kibontakozás belső, muzikális eszköze.
5. Tudatosítsa a dolgozat, hogy a zenei kommunikáció segíti „az embert emberré válásának történelmi folyamatának kialakításában” (Lukács, 1970).
6. Az ember szellemi lelkének és lét- illetve kreatív funkcióinak bemutatása.
7. Az emberi szellem és emberi méltóság rehabilitációja a zenei kommunikatív aktivitása által.
8. A disszertációnak fel kell keltenie, a szubjektív érdekltség és a belső indítékok felkutatásával, az emberi létezés természetes gyökereinél az emberi érdeklődést és kívánságot, hogy a zenei kommunikációban való aktív részvétel nemes élményének

³⁵ Németh László: Sorskérdések. In *Életmű szilánkok*. I-II. sorozat. 23. kötet. Németh László Társaság Magvető Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1952.

megtapasztalásához, élményszerű és vonzó (követhető) példákat ajánljon. Segítsen minél többeket a zenei kommunikáció belső átélésében örömet lelteni, és ezt a jóleső érzés-élményt segítse az érzelmek perszeveráló hatásával, minél hosszabb távra tudatosulni, az élhetőbb étellel összefüggő, gazdagabb szellemiség perspektíváinak érzékeltetésével.

9. Szisztematikus és interdiszciplináris kutatással, a résztvevő megfigyelő nagy körültekintésével ki kell emelni a zenei kommunikációt humán funkcióinak vizsgálatával a kommunikációkutatás eddigi „vakfoltjából” (Jensen, 1995).
10. A technicizált társadalmakat egészében újra rákapatni az adekvát zenehallgatásra, a zenélésre.
11. A zeneoktatásban kapjon helyet a zenei kommunikáció társadalmasítása, a zene emocionális és muzikális tartalmának tanítása a társadalom legszélesebb rétegei számára.
12. A zenehallgatás átstrukturálása.
13. A zenei kommunikációt a kommunikáció tudomány elmélete és gyakorlata szerint társadalmi „szupertémává” tenni (K. B. Jensen, 2003).
14. A zenei kommunikáció legszélesebb mértékű demokratikussá tétele és a zenehallgatás színvonalának felemelése a társadalomban.
15. A zenei kommunikációhoz szükséges műveltségi követelmények társadalmi szélességű kiegészítése.

III. HIPOTÉZISEK

A jelen kutatás az alábbi hipotézisek vizsgálatát tűzte ki célul:

1. A zene meghatározásának hipotézise (Cherry, 1961; Heidegger, 1935) és a zene létmódja, a művészi „máslét” kategóriája (Ujfalussy – Károly, 2006).
2. A kommunikáció és a kommunikáció tudomány definíciójának hipotézise (Cherry, 1961).
3. A zenei kommunikációban való léttökéletesedés hipotézise. A zenei kifejezés és produktív befogadás emberi természete (Tyeplov, 1963; Spinoza–Deleuze, 2000) szerint az embert egzisztenciálisan érinti, ezért dinamikus létében tökéletesíti (Jauss, 1997).
4. A zene, mint szimbolikus nyelv – hipotézise. Kifejezi azt, ami verbálisan nem közölhető, csak szimbólumokban jelezhető (Wittgenstein, 1963). A zene mindenre hatást gyakorol, másokban reakciót vált ki, ami a kommunikáció értelmes aktusa.
5. A megismerő befogadás a lét kedvéért történik, mert ugyanaz, mint a lét – klasszikus görög ősmondat hipotézise (Heidegger – Parmenidész, 1995).
6. A „zenében-gondolkodás” képessége taníthatóságának hipotézise. A zene analóg vagy szimbolikus nyelv, amelyben való kommunikációhoz a zenében kell gondolkodni és ez a folyamat tanítható és tanulható.
7. A „meghatározatlan tárgyiasság” esztétikai kategória hipotézise, amely a zene legjelentősebb kommunikatív absztrakciója, az emberi viszonylatok mentén történő átélhető élményeinek formájában.
8. A zenei kommunikáció átvívó közvetítő, feltétlenül hatást kiváltó kommunikációs jelenség hipotézise.
9. A zenei kommunikációkutatás interdiszciplináris területei, jelenségeik összefüggéseinek és kölcsönhatásainak hipotézise (A. von Webern, 1983).

10. A zenei műalkotás kiegészítője a valóságnak, az anyagi tökéletesség, az új összefüggések és az „egészbenlátás” képessége igazságának hipotézise (Pauler, 1922).
11. A zenei kommunikációban való aktivitás minden ember számára lehetséges, tanítható és tanulható (Varró, 2000).
12. A zenei kommunikáció az emberi szellem legközvetlenebb működése.
13. A szellem és az intelligencia distinkciói. A megkülönböztetés fontossága - hipotézise.
14. A szellem leértékelésével romló zenei világkép ok-okozati összefüggései.
15. A zenei kommunikációkutatás az ember egzisztenciális veszélyeztetettségéből, kényszerhelyzetből indul – hipotézis.
16. A zenei kommunikációban való aktivitás nem tisztes szórakozás csupán, hanem az emberhez méltó lét nélkülözhetetlen feltétele.
17. A zenei kommunikáció megóv az elszigetelődéstől, és elidegenüléstől.
18. A zenei kommunikáció etikai fontossága és jelentőségének hipotézise (Ujfalussy, 1980; Rahner, 1991).
19. A zenei kommunikáció és az emberi műveltség összefüggéseinek hipotézise.
20. A politika hatása a zene funkcióinak manipulációin keresztül, káros hatása az alkotókra, a zenehallgatókra és a társadalom egészének szellemiségére. A szórakoztató zene politikai felhasználása és e manipuláció romboló hatásának hipotézise (Szabolcsi, 1964).
21. A zenei kommunikációban aktív részvétel szükségességének hipotézise, és annak metafizikai alapjai az ember dinamikus létszerkezetében.
22. A zenehallgatás átstrukturálása a muzikalitás, élvező megértés mentén. A „synauditív”, adekvát zenehallgatás létgazdagító aktivitásának hipotézise. Az adekvát, muzikális zenehallgatás, a zenei kommunikáció produktív recepciója. (Aristoxenos, i.e.354-300; Ritoók, 1982; H. R. Jauss, 1997).
23. A zenei média kurzusok fontossága a zenei kommunikáció individuális és szociális értékeinek érdekében. A filozófia szerepének fontossága a zenei kommunikációkutatásban és ebben a filozófusok küldetésének hipotézise (Ujfalussy, 1980; Adorno – Weiss, 2002).
24. Az antropológiai metafizika az ember szellemi-lelki dinamikus létstruktúrájának anatómiája és a zenei kommunikációval való ok-okozati s célirányos összefüggéseinek hipotézise.
25. A zene, mint zenetörténeti korok individuumainak és társadalmának sajátos kommunikációja. A korhű zenei előadás problematikájának. megoldási hipotézisei.
26. Operaszövegkönyvek és az operák, mint társadalmi zenei kommunikatívok hipotézise. (Verdi: *Álarcosbál* című operája példáján).
27. A halló-lét metafizikája, mint a zenei kommunikációnak a gondolkodói és érzelmi kiegészülésre irányuló szellemi működés hipotézise. Ön- és sorsmeghatározás mindenki számára, amely a humán létet erősíti meg.
28. A zenei kommunikáció leganyagtalánabb művészeti tevékenység, ami teljességgel forma és belső tartalom. Közvetlen szellemi hatásának hipotézise. (Goethe – Pók Lajos, 1981).
29. A zenei kommunikáció szociológiájának hipotézisei, azaz lét- és esztétikai értéke. az ember és ember, ember és társadalom közös lelki munkája eredménye (Karácsony, 1938).
30. A zene, mint analóg léttartalmú nyelv és a „művészi máslet” létmódjának hipotézise (Lukács Gy.-Ujfalussy J.-Károly R. a disszertáció 85. l.).
31. A kommunikáció tudomány elméleti fogalomköreinek (terminusainak) a zenei kommunikáció jelenségeire, analóg-, illetve szimbolikus nyelviségére alkalmazása – hipotézise. (Steward – Jones, 1987).

32. A verbális- és a nem verbális zenei kommunikáció összefüggéseinek hipotézise:
a kommunikáció szintjei (Lendvai, 1964),
a kommunikáció célja,
a kommunikáció csatornái (Atkinson, 1999).
33. Az esztétikai analóg bizonyosság a zenei kommunikációban. Az ésszel analóg érzéki ismeret: *analogon rationis* hipotézise (Horváth, 1999), az összefüggések zenehallgatói megteremtése: az attentió – absztrakció – reflexió; az érzéki és értelmi képességek harmóniája.
34. Az emberi természetből fakadó lényeg teljesebb kifejtésére törekvés: az arisztotelészi dinamis – energia fogalompár ontológiájának embertani értelmezésének hipotézise a zenei kommunikáció humán funkcióiban (Aristoteles, i.e. 384-322; 1992), amelyek megelevenítő erővel a zenében életet fejeznek ki, a „művészi máslet” létmódjában a „többré való túllendülés” *excessus*-a által (Rahner, 1991).
35. A muzikalitás lényegének hipotézise, amely szerint a muzikalitás, a zene emocionális, lelki tartalmára érzelmi-értelmi reagálás (Tyeplov, 1963; Davitz, 2003). A muzikális érzékenység is fejleszthető gyakorlással
36. Az ember zenei gondolatainak hangokra, zenei kifejezésekre találása szellemi útjának hipotézisei; – a zenei, emocionális jelentések, lelki tartalmak, a „művészi máslet” zenei kifejezéseiben (Webern, 1933-1983). A kifejezés által a létezésben való megmaradásra törekvés hipotézise (Spinoza – Deleuze, 2000). A zene nyelv-analógiájának alapja a szimbolikusan emlékeztető intonációk zenei jelzéseiben, a „művészi máslet” sajátos létmódjában, a zenei hangok homogén világában. A létezés artikulációinak hipotézise (Merleau – Ponty, 1997). Ami közös a gondokozásban és a nyelvben nem fejezhető ki, csak szimbólumokban *jelvezhető* (Wittgenstein, 1963).
37. A hallás és a tapintás kapcsolatának hipotézise a szellemi lélek dominanciájával (Sextus Empiricus, i.e. 200 k-1982). A zenei kommunikáció ágensének kifejezői és befogadói aktivitása a létben történő érintettsége által, a létezésben való megmaradásra törekvés ontológiai alapenergiájával. A hallás, tapintás jellegű élményvilág, zsigeri "bennelevés" ösztönérzése. Vitalitás affektusok, mint érzetszintű, spontán felismerés-mintázatok hipotézise a zenében: a zene nem beszél, inkább emocionális élményt mutat, érzés által „bemutat” valamit (Tényi, 2002).
38. A zenei gondolat fejlődésével, a zenei kifejeződés differenciálódásával, a „zenei tér” megjelenésének hipotézise. A zenei kommunikáció szerkezetének vázlata: téma, dallam, ritmus, harmónia, dinamika, hangszín mozzanatai a zenei gondolat kifejezésében. Emocionális-kognitív értés átélés, létbirtoklás, humán létgyarapodás, létbeli tökéletesedés, önfelülmúlás. A folyamatok eredménye az emberi méltóság kibontakozása (Pauler, 1922; Aristoteles, 1992).
39. A zenehallgatás produktív zenei élvezetének hipotézise, amely az átélés ontológiai és pszichoszomatikus hatásában is észlelhető. A muzikális zenehallgatás „ideáltípusa” a zeneértés érzelmi és értelmi képességeivel, a zenei élményben valósítható meg. Webern, a Zenei Magánelőadások Egyesületének célkitűzésével az egész társadalmat hívta az emberek általános zeneértésének érdekében, a zenéhez és a kortárs-zene értő kommunikálásához (Bécs, 1932-1933). Az értelmes és muzikális hallgatáshoz adott módszertani eszközöket „laikusoknak”. (Webern, 1983), amelyben a közönség (hallgatóság) és a művészek egymáshoz nevelésének döntő pedagógiai elvének hipotézise vezette (Szabolcsi, 1964). Ma is kiáltóan időszerű, még sincs strukturálva.
40. A zenei kommunikáció szellemi kifejezési kényszerének, kivételes, emocionális gondolatainak tartalmi vizsgálata és keletkezésének hipotézisei.
41. Az előadóművész interpretációja által a befogadó hallgató számára nyújtott „többlet” hipotézise. „Az a döntő, ami nincs lejegyezve” (Dalhaus, 2004). A látomásszerű,

rekonstruált elképzelés, a felcsigázott produktív képzelet által hallani vélt hangzó „kép”-nek: a zeneműnek, a zeneszerzői elképzelés egészének a zeneműben kódolt „*lenyomata*” interpretációjának „előadóművészi” hipotézise (Furtwängler, 1972).

E körben tematizálódik az improvizációs elem fontosságának hipotézise, továbbá a jelenvalóvá tétel koncepciójában, a helyes interpretáció maximáinak hipotézise, amely művészi előadást a közönség saját alakulására, reflexióival követ (Jauss, 1987).

42. A zenemű utóélete hatásában a mindenkori közönség látens, vagy kifejezett érdeklődésének nyitott és produktív recepciójának hipotézise és vizsgálata. A zenei katharziszban a saját affektusok élvezetének hipotézise, amelyek belső változásokhoz felszabadultsághoz, fejlődéshez vezet.
43. Az előadóművészetnek és/vagy zenehallgatónak a zeneművel folytatott belső diskurzusának hipotézise, amely dinamizmus a zenei forma keretein belül jelzi a mű belső életét.
44. Az improvizáció, mint minden zenélés alapformája hipotézisének kifejtése, amely a maga szuverén és „könyörtelen” logikájával egy lelki történet lenyomata, minden zenemű születésével kapcsolatos: önmagát kiteljesítő improvizáció (Furtwängler, 1969). A zeneszerző belső kommunikációjának hipotézise. a szonátaformán belül.
45. A szonáta terminusai, létmegélésének konstrukciója, a népmesék szerkezetével. analóg tartalmas formájának hipotézise.
46. A tudomány és a művészet szemléleti és intencionális tendenciáinak összehasonlító hipotézise.
47. A zenei kommunikáció természetes kifejező és értő befogadó funkcióinak posztulátumai, a kulturális tudat alapkérdései és impedimentumai, a szellemi-lelki állapot szerepe a zene megértésében – koncepció hipotézisei.
48. A tudományos bizonyosság analóg párja, a zenei kommunikációban a tetszés élményében, a „még jobban az enyém legyen” mozzanatának hipotézise.
49. A politikai manipuláció hatása a reformkorra kialakult magyar „zenei köznyelv” épségére. A zenei kommunikáció külső manipulálásával megvalósított hatalmi abúzus mintapéldája, amely az emberi szellem szabadsága metafizikai törvényének gyökereinél társadalmi méretű roncsolás, az emberi méltóság tömeges ledegradálása – hipotézisének bemutatása Metternich „maga faragta” szójátéka alapján (Szabolcsi, 1964).
50. A zenei kommunikáció természeti és zavartalan működése individuális és társadalmi megmentésének útja: a nótafák, mint természetes ősi források felkutatása, azok mélyebb, szociológiai, pszichológiai és a kutatás zenei kommunikáció-elméleti koncepciója hipotéziseivel történő vizsgálata, formáik, funkcióik és hatásuk bemutatása. A zenei *szép*, természeti igazának kifejező világában, – ahol az intonáció és a formálás egészen autonóm, másféle, – sohasem profán, és benne nagyobb szabadságot élvez a kommunikáló individuum, mint az ábrázoló művészetekben.
51. A társadalmisított zeneoktatás dilemmái és válaszútjainak hipotézise: Az éneklő-zenélő természetes környezet elvesztésének ténye, a természetes éneklő-zenélő közösségek intézményének megszűnése, a zeneoktatók muzikalitásának és zenepedagógiai alkalmasságának szélsőséges és eltérő különbségei, vészhelyzetbe hozzák a zenei nevelés minden fajtáját. A zeneművek értő és átélő élvezetének élményével történő zenei nevelés helyett, a hajdan készen kapott rutin, kontroll nélküli, elavult normák állóvízében az önelégült közöny, a legnagyobb veszély. Pedig a zenepedagógia *művészet*. Valamilyen *művészi adottság nélkül* nem lehet zenét tanítani, és nélküle a zene kommunikatív varázsát sem lehet létrehozni, érzékeltetni, vonzóvá tenni senki számára sem.

52. A pszichorealista zenei intonáció, mint a zenei *különös* hipotézise. A humán lényeg az integrált zenei közkincsből kiválasztott, koncentrált zenei kifejezésével és annak befogadásával valósítja meg önmagát. Ebben a városi mődal, a városi románc, a népdal: a zenei köznyelv a nyersanyag, amelyből a zeneszerző válogat és megalkotja művének sajátos és tipikus intonációit, amelyek jellemző varázsában az egyén és társadalma is magára ismer és tetszésében, emocionális tartalmát befogadja (Aszafjev, 1962) Ez egyben a siker szerkezetének és dinamikájának hipotézise is.
53. A *művészi "máslet"* a humán zenei kifejezés által létrehozott művészeti alkotások sajátos és legújabbán meghatározott ünnepélyes létmódja – hipotézisének bemutatása. Az emberi hallás tartományában az ember lelki történéseinek absztrakt lenyomata „a meghatározatlan tárgyiasság” esztétikai kategóriája révén jelenik meg analóg módon, a hangok homogén világában. Ebben az analóg világban, a zenei kommunikatív a humán valóságot létének komplex sokoldalúságában, a tér és az idő, azaz a létezés analóg egységében mutatja be (Aristoxenos, i.e. 354-300/1982; Ujfalussy, 1984; Wapnewski, 2000; Novalis – Schulz, 1969).
54. A zenei kommunikáció antropocentrizmusának hipotézise. A „für uns”- szemléletének lényege, hogy a zenei alkotások tárgya az emberi viszonylatok és szükségletek sugarai mentén helyezkedik el, ahogy a humán valóság számunkra létezik és érvényesül (Ujfalussy, 1984; Baumgarten, 1999).
55. A pszichorealista zenei intonáció az emberi valóság intenzív és lényegi teljességének kommunikatív reprezentációjának hipotézise. Az intonáció a társadalomból keletkezett zenei köznyelv tipikus stíluselemeinek összességét jelenti, miként keletkezése is – társadalmi tényező. Közönségsikere abban rejlik, hogy a közönség a mű tetszésében emelkedett ünnepélyességgel és léttöbblettel önmagát érzékeli a zenei műalkotás élvezetében és tartalmi, izlésbeli ráutalással saját léte értelmének megerősítéseként sajátítja el.
56. A zenei pszichorealista intonáció európai történelmiségének hipotézise. Az európai szélességben, történelmileg a középkortól folyamatosan kialakult „nemzetközi népiesség”, a városi daléneklés közkedvelt műfaja Az európai zene fejlődésével a lantkíséretes francia lovagi dalzenéből, nemzeteken átívelve alakult ki, és a mindenki által kedvelt városias románc sajátos ismertető jegyeivel a zenei jellemzés és típus „zamatossá” kifejezőjévé vált a XIX. században.
57. Az opera illetve a romantikus zenedráma, mint a zenei kommunikáció komplex és reprezentatív műfajának hipotézise. Kialakulása és lenyűgöző művészi rendszerének vázlatos bemutatása és elemzése (Aszafjev, 1962). A zenei kommunikáció operai megvalósulása és a hozzá kapcsolódó művészfunkciók példái: az operarendezőtől a karmesteren keresztül az operaénekesig.
58. A zenei kommunikáció Wittgenstein-i koncepciójának hipotézise. Wittgenstein gondolatai nyomán a zene kiszabadítja a gondolatot a szófogalom fogságából azzal, hogy ami a kimondható határán túl helyezkedik el, nem fejezhető ki, csak szimbólumokkal *jelvezhető*. A zenei kommunikáció pedig *szimbolikus nyelv*, amelynek másokban előidézett reakciói és válaszai révén, a humán kommunikáció értelmes aktusa érvényesül: hatása, emocionális jelentése, tartalma van (Wittgenstein, 1963).
59. A zene, az ember érzelmi rezonátor-rendszere révén, amely az agykérget a zsigeri idegrendszeren át a szervezet mélyeivel köti össze, s általa a gondolkodás nehézségeit, a problémamegoldást, az emberi léte fenyegető veszélyeket, az egész test ügyévé teszi és annak állapotával, mintegy sarkalló, szorongató, büntető s jutalmazó regulátorral önmagára is visszahat. Az előadóművészet pszichoszomatikus vonatkozásai, a lelki ráhatás, a zenés szerepjáték: a zenében meghatározott ember „megtestesülésében” a színház „*művészi máslete*” koncepciójának hipotézise.

60. A zenei kommunikáció a színházban a zenés színpadon bontakozik ki teljes varázsában. A zenében meghatározott ember megtestesülése: születés – Saljapin és Sztanyiszlavszkij művészi koncepciójának hipotézisében (Felsenstein, 1972; Krisztyi, 1955; Aszafjev, 1962). A zenei kommunikáció, „a nagy zenés színház” által kitüntetett fogalmainak bemutatása és jelentésük magyarázata, amelyek – hipotézisünk szerint – a közreműködőknek és a közönségnek is tanítandók és taníthatók.
61. Az emberi hallás, mint zenei megismerő képesség alapja, funkciói, humán fontossága és ismeretelméleti (noétikai) intenzitása, amikor az ész kegyetlen uralmával fenyeget. Az emberi fülben rejlő csiga a tulajdonképpeni hallószerv: a spirál képe, ősi szimbólum üzenete. „A spirál közelebb van az igazsághoz, mint az egyenes” - hipotézis. A zeneértés fontosságát Goethe foglalja össze: „[...] hiszen mindenki csak azt hallja meg, amit megért” (Pók Lajos – Goethe, 1981).
62. A zenei intonáció-fogalom humán lényegi egysége mindenki részéről hozzáférhető és elsajátítható egyben a zenében-gondolkodás legdemokratikusabb eszközének hipotézise. (Pernye, 1962). A zene hallgatói, zenei asszociatív emlékekhez történő viszonyítás, és azonosítás által az elmondhatón túli jelenségeket hozzák létre.
63. Az zenei intonáció igazságának hipotézise, ami az opera történeti kialakulásának körképében és Aszafjev, Csajkovszkij: Anyegin című operája elemzésének reprezentációiban érthető meg (Lenszkij ki nem mondott gondolatait lelkéből akaratlanul feltörő dallam-reminiscenciák összefüggései fejezik ki, nem egyszer szavak nélkül, csupán hangszereken, ám mégis az emberről emberül).
64. A románc. a rá, nemzetközileg jellemző „szextugrásokról” ismerhető fel, a „hatodnyitás” zenei gesztusával hívja fel magára a figyelmet, tehát a zenei kontextusban jól felismerhető, megragadható és összefüggései a zenehallgató számára. jól követhetők. A zenei „cselekmény” megragadhatóságának hipotézisei. A zeneszerző dallamemlékeztetőiben, asszociációink révén, a zenekar vagy az énekes színész „belőlünk” éneklő a zenedramaturgiai összefüggések folyamatát, a dráma sarokpontjait.
65. A pszichorealista intonáció és a belőle kibontakozó alkotómód eszközrendszerének hipotézisei. Az emlékeztetés a hang-szignalizációk, szekvenciák (ismétlődések) folyamata, azok egymásra utaló rendszere a zenehallgatói megértés a megfogható eszköze. Összefüggései, maga a zenében elgondolható, átélt cselekmény, kimondhatatlan, emocionális, lelki tartalma.
66. A zene társadalmi megértéséhez vezető Aszafjev-i és Webern-i utak konvergenciáinak hipotézise. Nemcsak abban egyeztek meg, hogy mindketten zeneszerző- zenetudósok. Előadásaik, elemző tanulmányaik, a zene megértésének általuk átérzett társadalmi szintű fontosságának bizonyítékai. Céljuk az volt, hogy az emberek legszélesebb körét megnyerjék a zeneértés produktív megközelítése számára, hogy bemutassák a zene hallhatóan következetes logikai útjait és azon utaknak – a hallgatóikkal közös, – „halló bejárásával”, velük a zene emocionális tartalmainak átélő elsajátításához eljussanak.
67. A zenemű öntörvényének hipotézise. A zenei alkotás „öntörvényében” már a zeneműbe belekomponált, élő és szuverén ember zenei motívumba vagy zenei karakterbe átformált alakjának belső szükségszerűségei „diktálnak”.
68. A szintetikus és „synauditív” hallás hipotézisei. A zenében zenével kommunikálni, az ember szintetikus zenei hallásával lehet. Verdi, a nagy romantikus operaszerző hangoztatta azt, hogy „a zene csodája, hogy egyszerre különböző dolgok kifejezésére képes.” A zenében megvalósítható szimultán sokféleség, a zene világteljességű megjelenítő erejének képessége: önmaga, a világ és a természet egységének meghallása. Ennek a különlegesen komplex zenei kifejezőképességnek a „meg-halló képessége” „synauditív”, – az egységben hallani tudás (Runze, 2000), amely

tanulható és fejleszthető. Általa a zenei típusok társadalmi mozgása, a zene összetett, „életpolifonikus”, tartalmi mondanivalója megérthető. A „synauditív” hallás, az emberi jellemek és tulajdonságok megkomponált karaktereinek együtteseiben, a humán természet harmóniáját hallja.

69. A zene *prioritásának* hipotézise. A művészetek közül a zene a legközvetlenebb hatású, leganyagtalánabb tulajdonságaival, a szellemi lélek felé közvetlenül nyitott és szabad, ezért az ember szubsztanciális egységében, minden aktivitásának létalapja. (Goethe – Pók Lajos, 1981): tartalmas forma, amelynek anyagtalán ténylegessége univerzális.
70. A zene, *létközlő* dinamizmusának univerzális hipotézise. A zene, a hallgatók lelkének dinamikus felébresztésével ünnepélyesen felszólítja őket, hogy benne, a legbelsőbb elevenségre kövessék (Hartmann, 1976; Heidegger, 1995). Az individuumot önmagára reflektáló, átélt működésre serkent és a zene alkotói vagy hallgatói „excessus”-ában, belülről feltámasztott *tudó* „felállásában”, képessé teszi, hogy felismerje, kimondja, akár felülmúlja önmagát.
A „hangversenytermi jelenség” a zene társadalmi „eggyéolvasztó” hatásának hipotézise, amelyben szociális harmónia, és titokzatos védettség honol.
71. A zenei kommunikációban létrejövő „létevolúció” hipotézise. A zenei kommunikációval magasabb létfokra jut az ember, mert külső zenei hatás révén önmagától produktívává válik, individuális szabadsághoz jut, részesedik a lét dinamikájából, nagyobb része lesz önmaga tökéletesítésében és külső és belső hatás alapján önfelülmúláshoz jut.
72. A zenei hallóérzék intenzív „ráhangoló” képességének hipotézise. Ez a képesség a vitális affektusok közvetlensége, és annak zenei desztillációi révén jön létre, és a zenei kommunikáció érzelmi illeszkedésének, illetve a ráhangolódásnak az asszociáló önélmény nyelv-előtti direkt tapasztalat-szintű alapja (Tényi, 2002). A zene az embert, egzisztenciájának szívében érinti (Eggebrecht, 2004).
73. Az érzelmek zenei kommunikációjának hipotézise. A zene érzelmi kommunikációja a globális jellegű „előntöttség” (Tényi, 2002) érzelmi, alakító formái mögött gomolyog. A zene, az ember belső élményeinek természetszerű kifejeződéséből, „ősnyelvéből” induló archetípusainak hipotézise, amelyek szerint az érzelmi tartalom és e tartalom kifejezési formái között szimbolikus és szimptomatikus kapcsolat van (Pap János, 2002; Schütz, 1940), amelynek forrása a túlradó érzelmek ellenállhatatlan kifejeződési igénye (például: a glosszológia jelenségeiben).
74. Az ember – zene által afficiált ontológiai képességei révén keletkező – létbeli evolúciója teóriájának hipotézise és annak az Arisztotelész által felfedezett dynamis-energeia fogalompár alapján levezetett metafizikai, ontológiai vázlata.
75. A „muzikalitás” gondolati formáinak hipotézise, – amire a zenei kommunikáció társadalmi szélességben épül – homályos, sok ellentmondással értelmezett fogalmának egyértelmű megvilágítása. Fontos mozzanat az embereknek a zenének történő megnyerése ügyében (Tyeplov, 1963).
76. Spinoza létezés- és hatóképesség alapú kifejezés- és megismerés elmélete a „conatus” fényében – hipotézis bemutatása (Deleuze, 2000), ami a létezésben való megmaradás törekvésének vágya és képessége az emberben. Az emberi kifejezés és megismerés *aktív cselekvőképesség*, amelyek az ember létben-maradásának lénytani megerősítései. Spinoza a kifejezésnek és megismerésnek ontológiai erőt tulajdonít, amely analóg módon értelmezhető a zenei kifejezési viszonyra is – a szellem lendületének világában. (Hartmann, 1977).
Spinoza téziseinek modern folytatójaként hat Heidegger metafizikájában a „művészet-műve” ontológiai tételének hipotézise. Heidegger szerint Sophoklész *Antigoné*

tragédiája első *kardala* sorainak elemzésével „a művészet műve”, motiváció a létre, amelyben a *Werk* és a *wirken* („hatni”) szavak arra utalnak, hogy a „Mű” a létezőben kikényszeríti a létet, és „csak a műalkotás, mint létező lét erősít meg” (Heidegger, 1995).

77. A zenei művészi „máslet” hipotézise. Hogyan alakul ki a zenei kommunikátum, a „művészi máslet”, azaz a zenei alkotások analóg létmódjában? A „meghatározatlan tárgyiasság” kategóriája, a „homogenizálás” elmélete és értelmezésének hipotézise, amelyben a zeneművek hatásos kifejezést nyerve, tudatossá tehetik az ember számára azokat a tendenciákat, amelyek az emberi *teljességet* szellemiségében, létezésében kibontakoztatni, létében megerősíteni, gazdagítani képesek (Lukács, 1970).
78. A disszertáció címének bölcséleti analízise és a zenei „művészi máslet”, mint a zeneművek sajátos létformája metafizikai meghatározásának hipotézise az alkotás és a befogadás folyamatában, az Arisztotelész-i tudományos fogalmi rendszerben, a filozófia klasszikus latin nyelvén definiálva.
79. Az emberi lét legvégső kérdéseire érkezés szükségszerűsége, és az ember létezéséhez lényegien hozzátartozó létkérdés metafizikája, a zenei kifejezés és befogadás sajátos kommunikatív formáiban, mint létezőnek létszerű tökéletesedésének hipotézise (Rahner, 1991; Lukács, 1970).
80. A zene ünnepélyes „kinyilatkoztatás-jellege” (művészi inspiráció és hangoltság) hipotézise (Rahner-Vorglimler, 1980), amely hatására az ember lényegében – a meginduló keletkezési folyamatokkal – új lét lép fel, ami által a lét dinamikájából részesedik és ezáltal magasabb létfokra juthat.
81. A természetfogalom és a természet alkotó elve tartalmi jelentésének emberi kommunikációvá válása a zenei kifejezésben. – hipotézis (a bartóki természeti erő: Lukács, 1970).

IV. A DISSZERTÁCIÓ SZERKEZETE

1. BEVEZETÉS és DEFINÍCIÓK a dolgozat fogalmi egyértelműségéhez.
2. A DOLGOZAT CÉLJA és HIPOTÉZISEINEK ELŐZMÉNYEI
3. HIPOTÉZISEK – A jelen kutatás 81 hipotézisének részletes, tudományos vizsgálata, magyarázata és igazolása.
4. EXKURZUSOK – (A hipotézisek vizsgálata folyamán, azok megvilágításához szükséges kitérők, kiegészítők, a hipotézisek kifejtését, megértését és igazolását elősegítő fogalmakat, vonatkozásokat is tárgyaló alfejezetek):
  - Exkurzus I.
Metafizikai antropológia: az ember metafizikája az ember analitikája, amely a természetes humán lét-gyökereknél keresi a megoldást.
A létfogalom és a zenei kommunikációkutatás ontológiai problémamegoldó törekvése és fogalmai. Az emberi szabadság törvénye, hogy lényegének minél teljesebb kifejtésére törekedjen.
  - Exkurzus II.
A zenei kommunikáció információelméleti megközelítése és közös terminusaiknak bemutatása (Moles, 1973). A zene szimbolikus, analóg nyelv elméletének magyarázata..
  - Exkurzus III.

A zenei kommunikációkutatás és annak reprezentációi folyamán előforduló filozófiai igazságok, fogalmak és definíciók bemutatása (Weissmahr, 1995; Aristoteles, 1992, Spinoza – Deleuze, 2000; Kant, 1996; Wittgenstein, 1963; Lukács, 1967-1970; Tényi, 2002).

Exkurzus IV.

Miként egyesítsük az érzékeket az értelemben az igazság megismerésében (Wolf, 1965; Baumgarten, 1999). A szellemi- érzéki megismerés jellege és viszonyai.

Exkurzus V.

A zenei kommunikáció nyelvanalógiája és a zenei formák „nyelvanalóg” elemeinek bemutatása, amelyeket az emberi szellem zenében történő gondolkodása alakított ki, a megfoghatóság és a legszorosabb összefüggésre törekvés egységében (Webern, 1983).

Exkurzus VI.

A transzcendentális léttulajdonságok és a zenei kommunikáció korrelációi.

A szépség definíciójának hipotézise. A zenei szép felhangzása a hallás közvetlenségében, a legmagasabb, legszellemibb létformát jelzi.

A fennkölt és a fenséges Kant-i kategóriája az arisztotelészi hylémorfizmus alapján megmagyarázza az érzéki megismerés igazsága bizonyosságának lehetőségét.

A „*veritas affectiva*”: az érzelmektől áthatott igazság, ami a test-lélekből álló ember teljes emberi igazsága (Aristoteles, 1992, 1915; Kant, 1997).

Exkurzus VII.

A zenei kommunikáció ágensének méltósága és a zene etikai jelenségének társadalmi posztulátumai: az érzéki képességeken kívül, a zeneélvező műveltségi megalapozottsága, a zeneértés és elsajátítás feltételrendszere (Szabolcsi, 1964).

Az érzéki képességek is az ember hallhatatlan szellemének dominanciájával működnek. A szellemi lélek az ember testének nem csupán statikus "faj-specifikus" létele, hanem a lényegi természet jellemző, kiteljesedésére irányuló céltörekvő tevékenység dinamikus elve is. (Az ember érzéki képességeit nem leküzdeni kell, hanem szellemével uralkodnia kell felettük, mégpedig a létbeli tökéletesedést irányító szellemi dominanciával.) Szabolcsi felsorolja, mi mindent követel kulturálisan, egy-egy korszak zene-alkotásainak adekvát megértése. Milyen mértékben függ az ember történelmi ismeretétől, irodalmi, műveltségi tájékozottságától és saját szellemi állapotától. muzikális zeneértése (vö. a Bevezetés-Ben, a zenei korszakváltásokról és a zenei köznyelv állapotáról elmondottakkal). Minden idők zenei recepciójának, így a huszadik- és a huszonegyedik század problémája is, a művész s a közönség elszakadásának kérdése. (Szabolcsi, 1964). A zene ma is közöl, kifejez, ábrázol, és a zene nélkülözhetetlen eleme maga az ember is, akihez odafordul, akivel közöl valamit, azaz zenében kommunikálnak. Ennek a kommunikatív funkciónak a **társadalmi helyreállítása** a disszertáció egyik **alapindítéka**.

Haydn a természet alapjára építve „jót akart cselekedni mindenkinek”, hogy nyugalmat és gyógyulást nyújtson a megfáradt embereknek (Szabolcsi, 1964). Berlioz-zal kezdett fogyni a „mindenki” tábora. A zene, – a XIX.. századvégnek a klasszikusokat követő, de később a kísérletező, alkalmanként meghökkentő zeneművei, és a „könnyűzene” nagy tömegeket visszafogó, mindent elborító áramlata miatt, – kezdte elveszteni eredeti „köznyelvi” érthetőségét. (Bartók művei, egységben a népi és népies elemeivel, és a klasszikus hagyományok folytatásával, mindig a közönség felé mutattak.) A művész voltaképpen mindig tudta és tudnia kell ma is, hogy valakihez szólni akar. Az új bécsi iskola, – a dallamosság eddigi törvényeivel szakítva, a kromatika ősiségének hangsúlyával, – a magány és a válság felé vivő zenéjének alkotói – Webern-nel, a Schönberg vezette Verein für musikalischen Privataufführungen magánelőadás-

sorozataival Bécsben (1932-1933), Mondsee-ban 1931-ben Bartókkal, az Austro-American Conservatory szervezésében (Webern. 1983), - „a hallgatóság és a művészek egymáshoz nevelésének” (Szabolcsi, 1964) döntő pedagógiai elve zenei kommunikatív társadalmi feladatát kezdték el.

Webern és a legtöbb zenetudós tudta, hogy a XXI. századnak is szüksége lesz a klasszikusokat követő zene, gazdag és közvetlen érzelmi recepciójára. A formák változhatnak, a lényeg, a tény maga aligha. Egy általános felfedezésre van szükség mindenkiben, amelynek értelmében valószínűleg előre- és visszalépés lesz az új találkozás a közönséggel, mert a megújulások egyben mindig regressziók is. Felfedezése valaminek, ami addig „kihasználatlanul” pihent az idők mélyében, a történelem perifériáin.

Mindkét oldal számára, a manipulációktól való „megesömörlésük” után, a szelektálás lesz a fontos, a valóban időtálló értékek kiválasztódása fog elkövetkezni, és a mindennapi könnyű, szórakoztató zene – észrevétlenül – valami jó ügy „kalauzává” válik a fiatalok számára. Remény lehet a könnyű múzsa *színvonala*, hogy „könnyűsége” mellett szövetségese lesz a komolyabb emberi magatartásnak. A jazz és a nemesebb szórakoztató zene is kialakította a zenei szórakozás bizonyos „köznyelvét”, amely út egyengetője lehet újra, a zene valamilyen eljövendő *világnyelvének* (Szabolcsi, 1964).

5. COROLLARIUMOK – (a corollarium - latin filozófiai kifejezés - funkciója: egy előző megállapításból szükségszerűen következő igazság vagy a megállapított igazság következménye.)

Corollarium I – (159.1. a disszertációban). A zenére kell bízni és az „ember sajátos formájában termékeny természetére”, a „fültre vonatkozó törvényszerű természetre” az emberi szellem szabadságának törvényére, hogy „lényegének minél teljesebb kifejtésére és megvalósítására törekedhessen.” Ennek alapján majd szabad, és lényegéből lényegére irányuló tendenciáival, a „*neki jó*” és „*neki szép*” – valódi létértékére kihajoljon, és egzisztenciálisan, a szépségben „*az övé*” lehessen a lét magasabb foka.

A lét és a szellem egymásra találása, amely a már belőle kiinduló aktusokban a lélek tere, amelyben az a produktív törekvés, hogy az ember – lényegéből fakadóan – a választás és a cselekvés teljes szabadságával léteben felülmúlhatja önmagát (Aristoteles – Weissmahr, 1995).

Corollarium II. – (170.1. a disszertációban)

A természetes boldogság és a természetfeletti boldogság filozófiai szemlélet, az ember közelebbi és távolabbi célja perspektíváiban.

6. SCHOLIONOK – (A scholion – görög kifejezés - aktuális megállapítás, magyarázó jegyzet, vagy egy tétel bővebb kifejtése, magyarázata.)

Scholion I. – (147.1.)

A tudományos és művészi megismerés bemutatása, specifikumai és vázlata a zenei kommunikáció „emocionálisan intellektuális” és dinamikus aspektusából (Aquinoi Szt. Tamás, 1951). A muzikalitás lényege: a zene emocionális tartalmára adekvát érzelmi reakció (Tyeplov, 1963).

Scholion II. – (243.1.)

Az Arisztotelész-i dinamikus tevékenysége természetes és szuverén emberi aktivitás, amelyet a külső energiea (például a hallgatott zenemű) magasabb létmód öntevékeny elérésére serkent. Lényegében ez a világméretű humán érdek a disszertáció alapvető mozgatója. A zenével kapcsolatos magatartástípusok vizsgálata jól szemlélteti a különböző motivációs fokok eltéréseit (Adorno, 1998).

Scholion III – (265.1.)

A zenei kommunikáció hármasspirálja: az ember lényegében rejlő dynamiss érintettségéből származó belső mozgás, a zenei kifejezés és az elsajátító zenei megismerés produktív recepciójának ontológiai mozzanatának magyarázata, az arisztotelészi hylémorfizmus alapján. Az ember szellemi lelkének természete és „az ember méltóságának” értéke összefügg.

7. PARADIGMÁK – Ajánlott, bemutató és követhetően elemző-magyarázó-szemléltető módszertani *mintapéldák* a zeneirodalomból a dolgozat téziseinek reprezentációihoz a zenei jelenségek élményszerű megértés számára:

A zenéhez közelebb kerülni kívánó zenehallgatók számára a zenei kommunikáció jelenségeinek kommunikáció-elméleti megközelítéséhez a disszertáció *húsz példát mutat be a zeneirodalomból*. Konkrét, aránylag közismert és követhető zenei idézetet ad közre és analizál a dolgozat: segítségül a zenében gondolkozás tanulásához. Példákat mutat be az egyes zenei kutatási témakörök zenei reprezentációjaként, a zene spontán érzelmi jelenségeinek megragadásához, azok összefüggéseinek felfedezésének megkönnyítésére, módszerül az összefüggésekben rejlő tartalmuk megértéséhez és a zenei kommunikatív érzelmi igazságának elsajátítása, az átélhetőség készségének tapasztalatához.

Az egyes zenei *mintapéldák előtti számok* az alábbiakban a disszertáció oldalszámait jelentik, ahol az aktuális zeneirodalmi idézetek vagy utalások a dolgozatban megjelennek és találhatóak, az egyes paradigmák az illető zenei jelenség *tartalmára* vagy éppen az azon a helyen tárgyalt zenei kommunikatív jelenségre vonatkozó rövid *szemléltető* utalásokkal, jelzésekkel az alábbiak szerint, a dolgozat tárgyalásának menetében:

62. 1. (Bartók: Cantata profana-példája a verbális és non verbális zenei kommunikáció-szint, szimultán művészetére). 64. 1. (Schubert: Der Erlkönig balladájának drámai polifóniája az énekszólamban és a zongorakíséretben) 68. 1. (Beethoven: op. 111-es zongoraszonátája és a Doktor Faustus születése – Adorno – Thomas Mann). 80. 1 (A muzikalitás fajtáinak példái Stendhal-nál). 107. (példák a Berlioz-i „fixa idea”-ra és Wagner vezérmotívumaira). 109. (Schönberg zongoradarab kottás elemzése táblázatos szemléltetéssel). 120 (példák: Liszt Faust szimfóniájának három jellemrajza). 121 (példák: a zenei „térre” Wagner: Trisztán és Izolda című operájának pásztordallama). 139 (példa arra, hogy a zeneszerző csaknem „szimultán kontinuitásban” kommunikációt folytat önmagával az azonosság és különbözőség szépség eszménye mellett a visszatérések változatainak pszichológiai megokolásával, Muszorgszkij-Ravel-i „Egy kiállítás képei” rondó formájában.). 139-141. 1. (példa: A módosulás vagy „elhagyás” zene-formai jelensége a klasszikus szonáta formában). 141. 1. (Beethoven c-moll, ötödik szimfónia első tétele: mintapélda az adekvát zenehallgatás néhány alapvető szempontjára, így a zeneműnek, mint kommunikatívnak, a tétel lefolyását zenehallgatói követő módon, a zenehallgató synauditív készségének gyakorlati megszerzéséhez, a végighallgatás élményében, mert „a zenemű szukcesszív lény”, folyamatában bontakozik ki. A „zenében-gondolkodás”, a „megfoghatóság” és „a legnagyobb összefüggésre törekvés” weberni módszerének alkalmazása az első tétel felidézésével a mű zenehallgatói értelmező és szemléltető bemutatása. A „lelki fül” felfedezése. Furtwängler és Weingartner karmester zenik „zenei kommunikatív” tartalmú vitája (Furtwängler, 1951); 174. 1. (Verdi Rigoletto című operája negyedik felvonásának kvartettje intonációinak tipikus értelmezése.). 182. 1. (Puccini Manon Lescaut című operája utolsó felvonásában a zenei kommunikáció, az emberközpontúság, a művészi máslet dimenziójában. Intenzív és lényegi totalitásának emberábrázolásában az ember vonatkozásában működő kérlelhetetlen természet törvényeinek (a halálos kimerültség és

szomjhalál) zenedrámái megjelenítése. 184. l. (Händel műfajváltásának és a géniusz problémamegoldó erejének mintapéldája) 186.l. (Aszafjev zenei intonációelméletének zenei mintapéldái, az opera-műfaj, és művészi gyakorlata történelmi kialakulására.(Aszafjev, 1962; Felsenstein, 1979; Stanyiszlavszkij – Krisztyi, 1955). 189.l. (Walter Felsenstein paradigmái a zenéből kiinduló színészi alakítás eszményére). 194.l. (Sztanyiszlavszkij zenés színházának paradigmái: Saljapin – az énekes színész (az operaénekes definíciója, mint a zenedrámában életre kelt, a zeneszerző által zenében meghatározott ember, kézzel fogható helyzetben való „megtestesülése”). 208.l. (Aszafjev stiláris és zenedramaturgiai intonáció-elemzése Csajkovszkij Anyegin című operájának zenei jelenetein keresztül). 271.l. (Bartók három színpadi művének mintapéldái: a természet-fogalom emberi kommunikációvá válására a zenei kifejezésben.

8. ZÁRÓ KÖVETKEZTETÉSEK

V. ELMÉLETI HÁTTÉR

A jelen disszertáció további eredetisége, hogy széleskörű interdiszciplináris kutatásához maga mellé gyűjti a legkülönbözőbb korok legkülönbözőbb kiváló gondolkodóinak a dolgozathoz szervesen kapcsolódó, vele és egymással egybehangzó megállapításait, és megtalálta közöttük azokat a közös, megegyezési pontokat, amellyel a dolgozat alapvető állításait alátámasztja, így hipotéziseit két és félezer év legnagyobbjainak általános és egybehangzó filozófiai meggyőződésével reprezentatívan igazolja, kifejezve ezzel annak probabilitását, hogy a disszertáció alapállításai univerzális érvényűek.

Következésképpen a kutatás és a disszertáció elméleti háttere térben és időben rendkívül széleskörű és filozófiatörténeti rálátásában, korokat és divatokat átívelve, objektíven megalapozott. Álljon tehát itt az alábbiakban a jelen kutatáshoz megidézett jeles gondolkodók sora, és a dolgozatban értékesített, a disszertáció alapelveivel koherens gondolataik vázlatos felsorolása, valamint a disszertáció koncepciójába történt meghívásuk rövid eszmei indokolása:

1. Az emberi szellem, a műalkotás és az emberi lét összefüggéseinek metafizikája M. Heideggernél.
2. A zenei kifejezés metafizikája B. Spinoza „a létben való megmaradás” dinamikájára vonatkozó kifejezés-elméletével (Deleuze, 2000).
3. Az ember létevolúciós dinamizmusának ontológiai törvénye Arisztotelész metafizikájában és egy mai muzikális pszichológus reflexióiban (Aristoteles, 1992; Bagdy, 2002).
4. A zenei műalkotás létmódja Lukács György „meghatározatlan tárgyszerűség” zeneesztétikai kategóriája és a zenei hangok homogén világának absztrakciós tere lehetőségeinek alapján. (A zenei kifejezés világhorizontú tágassága – hipotézishez).
5. A zene minden elemében maga az élet mutatja fel magát, mert a létezés feltétlenül megnyilvánuló, és a szavak fogsága nélküli egyértelműen kinyilvánított, spontán és közvetlen üzenete (Bagdy, 2002; Ujfalussy, 1984).
6. A zenei kommunikatív és a zenei képességek pszichológiája, és ezen érzelmi rendszerek pszichológiai sajátosságai (R. Atkinson, 1999; Tényi T. 2002; Németh László, 1952).
7. A zene, mint az érzelmekkel kiegészülő nonverbális kommunikáció elmélete (Tyeplov, 1963, Jensen, 2003; Atkinson, 1999; Bagdy, 2002).
8. Az ember muzikalitásának szociológiája, és a zenei képességek pszichológiája (Tyeplov, 1963).
9. A zene, mint szimbolikus nyelv L. Wittgenstein-i magyarázatával (Wittgenstein, 1963).

10. A zenei kommunikáció receptív folyamatainak sajátosságai, a produktív zenei recepció elmélete (Jauss, 1984; Aquinoi Szt. Tamás, 1950; Aszafjev, 1962; Pernye, 1962).
11. A zenei kommunikatív keletkezésének elméletei, a zene nyelv-analógiáinak teóriái (Karácsony S., 1938; Pap J., 2002; Schütz A., 1940).
12. A zenei kommunikáció ősforrásai kutatásának eredményei, a népzene nótaíainak bemutatása a jelen dolgozat koncepciójában: népzene-elméleti háttér (Berecz A., 1999/1998; Fekete A., 2002).
13. A természetelvűség elmélete a zenei kommunikáció mimézisében. A zeneművész, a természet alkotó elvét *utánozza*. A kifejezésben és az átélő recepcióban a természet alkotó elve a belső, formáló erő (Michels, 1994).
14. A zenei kommunikatív pszichorealista intonációelmélete (Aszafjev, 1962).
15. A zenei világkép degressziója és következményeinek elmélete (Adorno, 1998; Bagdy, 2002).
16. Az emberi szellem és az intelligencia kérdése dilemmáinak elmélete a zenei kifejezés és a muzikális produktív befogadás legújabb jelenségeiben (Adorno, 1998, Heidegger, 1989).
17. A zene művészi jelentése logikájának elmélete (Ujfalussy, 1962).
18. A zene történetének, szociológiájának és poétikájának elméletei (Szabolcsi, 1964; Szabolcsi, 1972; Tyeplov, 1947; Aszafjev, 1962).
19. A zenepedagógia új útjai, a személyiségbelső érintettségén és szabadságán keresztül (Runze, 2000; Boulez 1983; Bubnó, 2002).

VI. A KUTATÁS MÓDSZEREI ÉS FOLYAMATA

A kutatás, a zenei kommunikáció alanyára, sajátos hangzó tárgyára, individuális és szociokulturális vonatkozásaira, azok terminusaira, expresszív és receptív, érzelmi és intellektuális funkcióikra és kölcsönhatásaikra vonatkozó legszélesebb analízis, majd a zenei kommunikáció praxisában synauditív módszerű reprezentáció. Az ember, aki a természet produktív részeként annak egységét, igazságát, jóságát, a szépség fényében hivatott megismerni és elsajátítani, ezért a tudomány *extenzív* teljességű megismerését, a művészet sajátosan emberközpontú, *intenzív* teljességű megismerésének és elsajátításának módszerével egészíti ki, amellyel dinamikus létszerkezete alapján a természet, s ebben saját természetének is szellemi meghaladására, önfelülmúlásra képes.

A kutatás folyamatai, majd az eredmények reprezentációi során a dolgozatnak a társas emberi lény és a zene dinamikus világának minden relációját figyelembe kellett venni, mint a zenei kommunikáció sajátos megnyilatkozásainak, a testi és szellemi lelkű ember legteljesebb egysége kifejezésének érzéki-érzelmi-értelmi foglatatát: a zenei kifejezésében, muzikális és produktív befogadásában, a többi művészettel szembeni kitüntettségét, a mindent átlényegítő alkotó lélek legnagyobb kommunikációjának kijáró szellemi prioritását.

Ennek, a maga nemében ***elsőnek számítható zenei kommunikáció-kutatásnak*** interdiszciplináris területein, az első és legfontosabb feladata, a fogalmi ***egyértelműsítés***. A humán lény relációinak ezerszínű szöttezésében történő megjelenítéséhez, analíziséhez, sajátos expresszivitásának és produktív receptív világa erő- és hatásviszonyainak bemutatásához és megértéséhez, a kutatás és. a disszertáció cél- és eszközrendszere a legkülönbözőbb tudományokat és gondolkodókat gyűjtötte maga köré.

Ennek értelmében a kutatásnak a ***másik eredetisége***, hogy a legkülönbözőbb idők legkülönbözőbb (esetleg egyéb vonatkozásokban egymással szemben álló) gondolkodóinak megállapításaiban – idők és divatok fölött átívelve – megtalálta a disszertáció hipotéziseihez az ***univerzális egyetértés*** szellemi alátámasztását, a vele, egy-egy alapvető vonatkozásban ***egységes szellemi, megerősítő erőt***.

A zenei kommunikációban megnyilvánuló egység, igazság, jóság és szépség, mint a legalapvetőbb érték: a lét tökéletesebb módjának megvalósulására törekszik. Az *egység*, mint szintézis, identitás, összhang, béke, megfelelés, elégedettség, az értékek hierarchiájában az első helyet foglalja el, mert a lét feltétele, mint maga a lét. A zenei szépség az alkotói elképzelés és annak megvalósulása, majd a befogadó tetszése közötti *egységet*, az érzékek számára gyönyörködtető formában jeleníti meg. A *concordia* tehát – ami egyetértés és összhang – szintén *egység* a zenei kommunikáció társas kapcsolatainak személyi vonatkozásaiban, amennyiben egyetértést, békét és szeretetet jelenít meg.

A zenei műélvezet, mint totális és intenzív megismerés élményének bemutatásához szükséges a filozófiai és kulturális tudás-kiegészítés (Szabolcsi, 1957,1964) és szemléleti *egységteremtés*, a zenei kommunikáció és a kommunikáció-tudomány terminusai között, és azok individuális és társadalmi gyakorlata számára.

Alapfeltétel, hogy a zenei kommunikáció-kutatás, mint egyébként minden más tudományos diszkusszió is, csak a szavak és kifejezések *azonos értelmű alkalmazásával* érheti el célját. Ennek értelmében egyeztetette egyértelműen a kutatás módszere, a disszertációban alkalmazott kommunikáció-elméleti kifejezéseket a zenei kommunikáció jelenségrendszerének analóg nyelvezetével. Alkalmanként akár beiktatott kitérőkkel tisztázta és értelmezte a filozófia megfelelő helyeken alkalmazott alapvető terminusait, megvilágította a zeneművészet, a zenepedagógia, a zenepszichológia és a zene szociológiájának szakkifejezéseit, a pszichoterápia, az agykutatás nyelvi fordulataival, és az esztétika világos egyértelműségével egységesítette a zeneesztétika és annak a zenei világirodalomra alkalmazott nyelvezetét.

A kutatásnak, módszereiben tudomásul kellett vennie, hogy ha a zene *muzikális megértésére* szeretnénk vonzani a zenei kommunikáció mind több mai résztvevőjét, akkor a 21. század zenehallgatója vagy előadóművésze sem lehet kisebb igényű, a 19. század zenehallgatójánál. Gondoljuk csak meg, mi mindent követelt *általános műveltségben* Liszt Ferenc zenéje a maga hallgatóitól, vagy attól, akik Cellini, Berlioz vagy Wagner meghallgatására vagy kivált előadására vállalkoztak (Szabolcsi,1964). Ezért az imént jelzett filozófiai, zeneesztétikai stb.– társtudományos kiegészítő és egyeztető kitérőkhöz, hasonlóan a 19. századi követelményekhez, a disszertáció módszerének folyamataiban általános műveltségi kiegészítő kitérők következnek, amelyek különböző időszakokban *a zene életviszonyainak* megvilágítása a zeneértéshez. „Környezetrajz, háttér, színes statisztéria, ha úgy tetszik – voltaképp több annál: anyaga annak a ma még alig látható tudományágnak, melyet úgy nevezhetnénk, hogy *zenei művelődéstörténet*” (Szabolcsi,1957).

Csak ezek után bontakozhat ki a nyelvi egyetértés harmóniájában maga a hetvenkilenc kutatási témakör részletes kidolgozásának folyamata. Ebben a folyamatban, a sokszorosan összetett zenei tárgykör belső, tartalmi sajátága döntötte el a legkézenfekvőbb módszerek alkalmazását. A módszer folyamatában általában a következőképpen alakult a tézisek kidolgozása:

egy zenei jelenség érzékletes bemutatása, a jelenség zenei hatásának – esetenként zeneirodalmi mintapéldával – érzékeltetése, aztán pszichorealista intonációs, nyelvanalóg vagy zeneelméleti-formatani elemzés következik, amelyek alapján már bontakozó állapotba kerül a zene emocionális tartalmi jelentése. Alkalmanként a jelentés horizontjának mérve és minősége szempontjából fontos a zenei kommunikátum analóg nyelvi létmódjának definiálása, az ágensek metafizikai antropológiája erőviszonyaira figyelés, és a befogadó megismerésben és átélésben, az egyénre gyakorolt zenei hatás filozófiai magyarázata, történelmisége, és figyelemfelhívás a zenének az ágensekre gyakorolt ontológiai hatásának légzagdagító érzése pszichoszomatikus jeleire.

F. Nietzsche és A. Webern nyomán a kutatás módszereként összefoglalva: a dolgozat végigvezette kutatásai folyamatában, hogy a humán világ csak akkor válik megragadhatóvá

számunkra, ha a művészet felfedezte és jelenségeiben bemutatta. Tehát az ember és a világ létét transzcendentális művészi jelenségként igazoltuk a dolgozatnak, a zene produktív recepcióiban, az átélhetően elsajátítható zenei kommunikatívra vonatkozó reprezentációiban. Kísérletet tettünk annak folyamatos érzékeltetésére, bemutatására hogy a zenei kommunikáció nem egyszerűen egy hétköznapi, hanem már a szavakon túli transzcendens, de analóg világ megértésére, befogadására és annak a művészetbe emelésére alkalmas képesség és különleges tudás.

A zenei kommunikáció sajátos és különlegesen komplex emberi, zenei kifejezés és elsajátítás spontán élményeinek és eszközeinek bemutatása mellett, a dolgozat módszertani rendszerében a filozófiai megközelítés nem idegen a zeneművészet értelmezésétől, de a zenétől sem. Sőt a kutatás módszere és eredményeként ki kell mondanunk, hogy a zene ontológiailag szerves része az emberi létezésnek, az ember küzdelmének, hogy a világhoz fűződő természetes viszonyát *szellemi viszony* emelje.

VII. A KUTATÁS EREDMÉNYEI

A disszertációban kísérlet történt az első rendszeres zenei kommunikáció-kutatás és reprezentáció létrehozására, és inspiráció született további kutatások folytatására e témakörben. Általánosan fogalmazva: alkalmas gondolati és muzikális eszközök átadása történt – lehetőleg minél többek számára – a zenéhez, mint létforráshoz való általános közelebb jutáshoz. A résztvevő befogadói élmény komplex (elméleti és zenei) reprezentációi a dolgozat olvasóit, „*az akarva* autodidakta”³⁶ zenei kommunikálók szellemi felizzásra képes, érintetlen kíváncsi, belülről érdeklődő, szellemi „elszántjait” ezután a produktív zenei kommunikáció sajátos és valós élményének muzikális tapasztalataihoz. vezetik.

A kutatás és a disszertáció legfőbb eredménye tehát, hogy a felvilágosított, már tudatosan küzdő ember számára, humanista eszméjéhez, alkalmas gondolkodói és muzikális eszközöket adott át a zenei kommunikáció bemutatott, sajátos megnyilvánulásaiban, amelyek segítségével az alkotó és a produktívan befogadó *Szellem* jelenségvilágának *átélése* és *kisugárzása*, mint „neki jó” létérték, kiterjed az emberiségre

A III. fejezetben felsorolt 81 hipotézist a disszertáció igazolta. ***A kutatás eredményei a következő fő pontokban összegezhetők:***

A kommunikáció tudomány és a zenei kommunikáció fenomenológiai, kifejezés-elméleti, ontológiai és szociokulturális megegyezéseiből következik, hogy a zenei kommunikáció éppúgy az emberlét lényegéhez tartozik, mint bármely nem vitatott kommunikációfajta, amelyeket viszont *kiegészít*. Működése tehát individuális és szociokulturális problémamegoldó emberi létszükséglet, amelyről egyénileg és közösségekben is *gondoskodni kell*.

A zenei kommunikációban a humán lény egzisztenciális érintettségét a jelen kutatás sokoldalúan igazolta. Ez az eredmény a kommunikáció tudomány jelentőségére és fontosságára is metafizikai mélységgel érvényes, tehát tudományosan ontológiailag megerősíti, ahogy a metafizika az ember analitikája (Rahner, 1991).

A kutatás eredményei tudatosították az emberi szellem méltósága önmagában fönnálló létértékét, amit a zenei kommunikáció bármelyik terminusán állva – akár csak egy, az egész lényét elöntő, jóleső borzongás érzésének erejéig – megtapasztalhatja bárki, *a saját* különleges képességeiben való gyönyörködést, amely által önbecsüléshez jut, magasabb létminőség

---

Celestin Deliège i.m. 165. l.

perspektíváihoz, tekintete már felemelkedik, sejtése támad arról, hogy igazán, tartalmában mit jelenthet *az emberlét*.

A disszertáció igazolta, hogy a zenei kommunikáció a zene szimbolikus vagy analóg nyelvén történik, mégpedig az érzelmi jelenségekre épülő ésszel analóg gondolkodás képességével. Alkalmat adhat ez a tudománynak is, hogy *az emberi megismerés* és kifejezés legbelsőbb képességeinek határait, az eddiginél szélesebb horizontra terjessze ki.

A jelen kutatás kiterjedt a kommunikáció-tudomány és nyelvtudomány terminusainak, funkcionális alapon, a zene kommunikatív nyelvanalóg jelenségeire, kommunikatív mozzanataira történő analóg behelyettesítésére, ami által *a zenei értés és kifejezés*, nyelvi hasonlósági alapon, kísérleteim szerint, feltűnően *általánosabbá* vált.

Az a körülmény, hogy az ontológiai és pszichológiai kutatások felhasználásával igazolást nyert, hogy a zenei kifejezés és a muzikális zenehallgatás pszichoszomatikus jeleivel is érezhetően, a megértésen túl az átélésben megtapasztalható emberi létérintettségű, s ezáltal *megrendítő*, – az emberek érdeklődése nagyobb mértékben fordult a klasszikus értelemben komponált, komoly emberi magatartást képviselő differenciáltabb zene befogadása és tudatos elsajátításának irányába.

A dolgozat eredményét jelenti az a tapasztalat is, hogy akit a disszertáció végigvezet a kutatás menetén, a zenének csaknem minden humánnumhoz kapcsolódó természete révén, hatalmas műveltségi perspektíva birtokába kerül. Szellemi mozgástere megnő, tájékozottsága önmagáról és a világról jelentősen kibővül. Mindezek fényében ráébred arra, hogy ezzel a kibővült tudású világgal, annak csupán verbális lehetőségeivel, már nem tud új igényei maximáival kapcsolatba kerülni. Mindez által belülről indítva, ösztönös, de tudatosult természetes érdeklődésével az igényesebb, és kölcsönösségében társas zenei kommunikáció irányában kíván tájékozódni.

A disszertációban közreadott, tudományosan és művészetelméletileg megalapozott kutatói jelentés, várhatóan megváltoztatja sokak, egyre többek, gondolkodásmódját a szórakozás és az élvezet minőségi alternatíváiról is. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az a tény, hogy kutatásaim folyamán hívtak a rekreációs szervező szakra ilyen értelmű „zeneértés” előadásokat tartani.

Eredményként könyvelhetjük el tehát, hogy a kutatás megismertet különbséget tenni zene és zene között, ebben kritikátlanul zenélő zenétlen világba.

A bizonyítottan synauditív, muzikális zenehallgatás emelkedettsége szintén felhívja sokak figyelmét arra, hogy a fül nem csak a fizikai létveszély, menekülésre riasztó szerve. Az emberi fül a személyiséget átható muzsika, a „persona” latin szóból származó áthangzó értelmezésében különleges, az ember egész lényén *áthangzó* élmény, amelynek – az előbb említettek alapján – létérintettségű befogadója, aki lám, általa lett persona, azaz személy. A zene az egész emberi lényt betöltő *áthangzó* értelmezésben, a „per szóna”, a hang, harmónia, dallam varázsa révén a zene, akár a zenélő, akár a hallgató személye köré is képes – lelki értemben – védőburkot vonni. Érezhető ez, ha valaki a dolgozat alapján, vagy már saját zenei élményeire asszociálva, csak egyszer is, hirtelen „ráérezett” *a halló lét* metafizikai mélységére, a *vitalitás affektusok* okozta létteljesség kellemes érzésére.

A dolgozat nyomán mindenki előtt kirajzolódik az emberi belső tökéletesedni, teljessé válni vágyának természeti jogossága. A sajátjogú produktív meghallásokban a legnagyobb szellemekkel való szövetséges találkozások hívása, alaptörekvés azoknál sokkal magasabb létminőségre azoknál, mint amilyenek az emberek lába alatt, a *heteronóm* hétköznaptól összetörve hevernek

A kutatás eredményei meggyőznek mindenkit arról, hogy a zene érzelmi jelentése által emberi természetük a nagy természetbe való tartozásuk alkotó elvét visszhangozza, és *a természet erejével töltődik*. Az ész pedig különleges képességével, az érzelmi jeleket is képes értelmes rendbe rakni, amelyből a teljesebb ember igazi önmagához és legnemesebb céljaihoz felnőve lép, annak a *szuverén személynek* helyére, akinek megvalósulását, mint elvitathatatlan célt, születésétől magában hordta.

A kutatás eredményei azonban azt is igazolják, hogy a zene, mint humán kommunikációforma a sorozatos emberi megpróbáltatások háborúk, változások, „társadalmi földcsuszamlások” *vesztése* még. A kutatás és eredményei, a zene szerepének több új, diszfunkcionális meghatározását kénytelen cáfolni, mert a zenei kommunikáció működését a zenetörténeti hagyomány, a zene sajátos hatásrendszere és az ember természetes létstruktúrája alapján hosszútávra építi.

A kutatás és a disszertáció utolsó fejezete, a szakirodalomra hivatkozva, rámutat arra a körülményre is, hogy a mindenkori ideológiák alapján, csak zárt, kontrolált kisebbségnek megengedett a zene szellemi kiválóságának társadalmiasulása, mert a zenei kommunikációhoz, mint a dolgozat által igazolt létforráshoz, való hozzáférés rendszerint manipulált, ami által az általa, vele és *bennélét esélyegyenlőtlensége* egyre nő.

Még ma is vannak, de különösen voltak példák arra, hogy a zenei kommunikációt, ha van is központi támogatottsága, nem motiválják, hanem esetenként akarata ellenére akarják vele „boldoggá” tenni a lakosságot úgy, hogy adminisztratív eszközökkel küldik az embereket hangversenyre, vagy operába.

A kutatásban bemutatott klasszikus görög kultúrával szemben még ma is a lakosság zenei kommunikációja a műveltség „leggyengébb láncszeme”. Értékzavarok és megtévesztések jellemzőek a zenei kommunikáció társadalmi megítélésével kapcsolatban. Rámutat a disszertáció arra a körülményre, hogy a zenei kommunikáció katasztrófális és drámai kihívásaira, miért nem sikerült eddig sikeres és adekvát válaszokat adni.

A zenei kommunikáció mind ez ideig nem rendelkezett tudományosan megalapozott *stratégiával*. A dolgozat a szakirodalom tanúságával is igazolta, hogy hiányzik a kultúra és az általános műveltség, amely szükséges a zenei kommunikáció individuális és szociokulturális, humán funkcióinak feltárásához és *megoldásához*.

A zenei kommunikáció nem a koncepcionális és hiteles vezetők által biztosított társadalmi úton, hanem jelöletlen turistaúton halad. A zenei aktivitást, – a dolgozatban igazolt, individuális és társadalmi létfunkciói helyett – pótcselekvéssé marginalizálják, amelynek diszfunkcionális következményeit, kulturálatlan diskurzusokban, viselkedési aberrációkban kell társadalmi méretekben mindenkinek túrnia.

Csak az a zenei ambíció, siker nyer támogatottságot, amelytől a támogatók saját dominanciájának legitimálása várható.

A kutatás feltárta a zenei kommunikáció egzisztenciális humán létalapjait. Egy ilyen, ontológiai és pszichikai mélységeiben fontos, és a lét általános igényéhez szükséges társadalmi kommunikatív, nem lehet *üzleti eszköz* sem.

A kutatás igazolta, hogy a zenei kommunikációban elsajátított érzelmi tartalmak nem számúzhetők az ész nevében, és nem is állíthatók azzal szembe, hanem inkább az általa szerzett különleges tudással, a humán ismeret teljességének nélkülözhetetlen, az érzelmekkel kiegészült világa valósul meg, amely a zeneértésnek a disszertációban feltárt és bemutatott

funkcionalitásával, a zenében gondolkodás útjára vezet, ami által képesebb lesz az általános emberi gondolkodás is saját humán maximáinak felépítésére.

A kutatás alapján lehetőség nyílik olyan új, tudományosan megalapozott zenei intézmények létrehozására, amelyről Pirre Boulez beszél, csak sajnos már huszonöt évvel ezelőtt:

„Szükségesnek véltem, hogy *ne függjünk olyan intézményektől*, amelyeknek mások a nézeteik, más igazgatási elveik és más kötelezettségeik vannak, még a társadalommal szemben is. Kell egy olyan intézmény, mely kizárólag ezekkel a zenei kutatásokkal foglalkozzék, mely képes megteremteni az összeköttetést a többi, egyetemektől, kereskedelmi cégektől, vagy rádióktól függő szervezetek között, és amely minden eszközt egy pontosan meghatározott célra koncentrálna.”³⁷

VIII. TOVÁBBI KUTATÁSI IRÁNYOK

Jelen kutatás nyomán az alábbi vizsgálatok képzelhetők el a jövőben:

- A meglévő zenei intézmények elvesztésének megakadályozására vonatkozó kutatások.
- A zenei kommunikáció társadalmi kibontakozását segítő célszerű jövőbeli zenei intézetek, intézmények Boulez-i koncepciója és létrehozásuk kutatói felvetése.
- A zenei köznyelv és a kortárs zene közvetítő hálózata kialakításának kutatása.
- Interkulturális zenei kutatások folytatása.
- A zenei művelődéstörténet – Szabolcsi Bence által vizionált– új tudományágnak a kidolgozása.
- A prakticista zenetanítással szemben a zenei élményből kiinduló, muzikálisan zeneértő és invenciózus zenepedagógia általánossá tétele, a bemutatott európai példák mintájára itthon is megszervezni – egyelőre csak – Wege zur Musik előadásokat merészen laikusoknak, mint Webern, Schönberg, Bartók, aztán egyszer majd Der Weg zur Komposition, vagy sok munkával eljőhet még az idő a Der Weg zur Neue Musik lakossági előadásaira is.
- Minderre célszerűen hasznos az éppen idézett Boulez korábbi megállapítása, az intézmények eddigi tapasztalataival és a hozzá nem értőkkel szemben: „a zeneszerző kutatásának a kollektív kutatásba illeszkedése” nagyon aktuális koncepciójában – különösen, ha a nem túl régi reminiscenciákra, vagy a Szolomon Volkov monográfiáiban olvasottakra gondolunk.³⁸

IRODALOM

Adorno, Theodor Wiesengrund (1998). Fétisjelleg a zenében és a zenei hallás regressziója. Fordította Zoltai Dénes In Theodor Wiesengrund Adorno: *A művészet és a művészetek – irodalmi és zenei tanulmányok*. (szerk.: Zoltai Dénes) Budapest: Helikon Kiadó.

³⁷ Celestin Deliège i.m. Pierre Boulezzal. 151-152. l.

³⁸ Testamentum – Dmitrij Sosztakovics emlékei Szolomon Volkov szerkesztésében. Fordította: Pándi Marianne. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1997.

Szolomon Volkov: *Sosztakovics és Sztálin*. Fordította. Kállai Tibor. Napvilág Kiadó, Budapest, 2006.

- Adorno, Th. W. A zenével kapcsolatos magatartás típusai. Fordította: Tandori Dezső In Th. W. Adorno: *A művészet és a művészetek – irodalmi és zenei tanulmányok* (szerk.: Zoltai Dénes) Budapest: Helikon Kiadó.
- Angelusz Róbert (1983). *Kommunikáló társadalom*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Aquinói Szt. Tamás (1950). *Summa Theologica*. Torino: Marietti.
- Aquinói Szt. Tamás (1951). *Questiones Disputatae*. Torino: Marietti.
- Arany János (1981). Vojtina Ars poétikája. In *Arany János költői művei* I. kötet. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Arisztotelész (1992). *Metafizika*. Fordította: Halasy-Nagy József. Budapest: Hatágú Síp Alapítvány.
- Aristoxenos (1982). In *Források az ókori görög zeneesztétika történetéhez*. Ritoók Zsigmond (szerk. ford.). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Aszafjev, Borisz Vlagyimirovics (1962). „Jevgenyin Anyegin” Kísérlet a mű stílusának és zenei dramaturgiájának intonációs elemzéséhez. In B. V. Aszafjev: „*Az orosz zene mesterei*” – *Muszorgszkij – Csajkovszkij – Rimszkij-Korszakov*. Fordította: Aczél Ferenc. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.
- Atkinson, Rita L. et al. (1999). *Pszichológia*. Fordították: Bodor Péter, stb. Budapest: Osiris Kiadó.
- Auden, Wystan Hugh (1980). Az alkotás barlangja. Fordította: Fodor András. In Mezszyék Fodor András: *Válogatott versfordítások*. Budapest: Magvető Kiadó.
- Bacsó Béla (1999). „Felhívás sétára” bevezető. In *Alexander Gottlieb Baumgarten Esztétika*. Budapest: Atlantisz Kiadó.
- Bacsó Béla (szerk.) (1997). *Kép – Fenomén – Valóság – válogatás*. Budapest: Kijárat Kiadó.
- Bagdy Emőke (2002). „Úton a zene és az ember lelke felé...” In „*Hang és lélek – Új utak a zene és társadalom kapcsolatában*”. Zenei Nevelési Konferencia Budapest: Magyar Zenei Tanács Kiadása.
- Bakos Ferenc (2002) *Idegen szavak és kifejezések „új” szótára*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Balthasar, Hans Urs von (2004). *Herrlichkeit (A dicsőség felfénylése)* I-II-III. kötet Fordította: Görföl Tibor. Budapest: Sík Sándor Kiadó.
- Baumgarten, Alexander Gottlieb (1999). *Esztétika*. Ford.: Bolonyai Gábor. Bevezető: Bacsó Béla, Utószó V. Horváth Károly. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó.
- Berecz András (1999/1998). „*Bú hozza, kedv hordozza...*”. Budapest: Jel Könyvkiadó.
- Berger, Ch. R. – Chaffee, S. H. (1987). *Handbook of Communication Science*. Newbury Park: Sage. In Lázár Judit (2001). *A kommunikáció tudománya* (ford.: Pongrácz Mária) Budapest: Balassi Kiadó.
- Bolberitz Pál (1999). A művészeti nevelés jobbat teszi az embert. Előadás a Művészeti Nevelés Országos Konferencián. In KOMA-LAP'99/2. melléklete, Budapesti Közgazdaságtudományi Egyemen.
- Böhm László (1961). *Zenei műszótár* – bővített, átdolgozott kiadás. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.
- Brugger, Walter (2005). *Filozófiai lexikon*. Szerk.: Mezei Balázs. Budapest: Szent István Társulat.
- Bubnó Tamás (2002). A funkcionalitáson alapuló ének-zeneoktatás. In *Hang és lélek*. Budapest: Magyar Zenei Tanács.
- Cherry, C. (1961). *On Human Communication*. New York: John Wiley.
- Csajkovszkij, Peter Iljics és Tanejev, Szergej Ivanovics levelei (1951). Közreadó: Jurgenszon Moszkva V.A. Zsdanov. In B.M. Tyeplov (1963) *Zenei képességek pszichológiája*. Moszkva: APN Kiadó.
- Dance, F. E. X. – Larson, C. E. (1976). *The Functions of Human Communication*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

- Dalhaus, Carl – Eggebrecht, Hans Heinrich (2004). *Mi a zene?* Fordította: Nádori Lidia. Budapest: Osiris Kiadó.
- Dalhaus, Carl (2004). *Az abszolút zene eszméje.* (Fordította: Zoltai Dénes) Budapest: Typotex Kiadó.
- Davitz, Joel R. (2003). Az érzelmi jelentés. Fordította: Józsa Péter In *Kommunikáció I. A kommunikatív jelenség - válogatott tanulmányok.* Második bővített és javított kiadás Szerk.: Horányi Özséb. Budapest: Generál Press Kiadó.
- Deleuze, Gilles (2000). *Spinoza és a kifejezés problémája.* Fordította: Moldvay Tamás. Budapest: Osiris Kiadó
- Deliège, Celestin (1983). Beszélgetések Pierre Boulezzal. Fordította: Takács Ágnes. Budapest: Zeneműkiadó.
- Eco, Umberto (1962). *Opera aperta.* Milan: Bompiani; magyarul (1988): *Nyitott mű.* Budapest: Európa
- Eggebrecht, Hans Heinrich (2004). A zene fogalma és az európai hagyomány. In Dalhaus, Carl – Eggebrecht, Hans Heinrich *Mi a zene?* Fordította: Nádori Lidia. Budapest: Osiris Kiadó.
- Empiricus, Sextus (1982). In *Források az ókori görög zeneesztétika történetéhez.* Ritoók Zsigmond (szerk. ford.) Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Etimológiai szótár* (2006). (főszerkesztő: Zaicz Gábor) Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Fekete Anna (2002). „Mindenik embernek a lelkében dal van.”- gondolatok az éneklésről, az énektanításról és a magyar néphagyományról. Konferencia előadás In „*Hang és lélek*” Zenei nevelési konferencia. Budapest: Magyar Zenei Tanács.
- Felsenstein, Walter (1972). *Zenés színház – előadások, beszélgetések, jegyzetek, tanulmányok.* Fordította: Ormay Imre. Budapest: Zeneműkiadó.
- Fónagy J. – Magdics K. (1967). *A magyar beszéd dallama.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Furtwängler, Wilhelm (1969). Beethoven és mi – megjegyzések az ötödik szimfónia első tételéről – tanulmány. Fordította: Gergely Erzsébet; In W. Furtwängler: *Zene és szó.* Budapest: Gondolat Kiadó.
- Furtwängler, Wilhelm (1972). Interpretáció, a zene végzetes problémája. In Blum Tamás (szerk.): *A karmester – antológia.* Budapest: Gondolat Kiadó.
- Furtwängler, Wilhelm (1958). „Ton und Wort” Wiesbaden: F. A. Brookhaus.
- Gadamer, Hans-Georg A kép és a szó művészete. Fordította: Hegyessy Mária. In Bacsó Béla (szerk.): *Kép - Fenomén - Valóság.* Budapest: Kijarat Kiadó.
- Gadamer, Hans-Georg (1975). Wahrheit und Methode Tübingen, J. C. B. Mohr. In Jauss: *Wahrheit und Methode.* Tübingen, J.C.B. Mohr.
- Goethe, Johann Wolfgang von (2002). *Maximák és reflexiók.* Fordította: Gedő Simon, Budapest: Dekameron Könyvek Kiadó.
- Grocheo, Johannes de (1988). „De Musica” – értekezés a zenéről (1300 körül, Párizs). In „*Az égi és a földi szépről*” források a késő antik és a középkori esztétika történetéhez. (Redl Károly közreadó); Budapest: Gondolat Kiadó.
- Gülke, Peter (1979). *Szerzetesek. Polgárok. Trubadúrok. A középkor zenéje.* Budapest: Zeneműkiadó.
- Györkösy, Aloysio (1970). *Dictionarium Latino – Hungaricum.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Halász, Előd (1987). *Német - Magyar Kéziszótár;* tizenhetedik kiadás Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Hanthy Kinga (2007). A Huszas stúdió Petőfi rádió kapcsán. In *Magyar Nemzet Kultúra melléklete* 2007. április 10.
- Hámori József (2002). Az emberi agy és a zene. In „*Hang és lélek*” – Zenei nevelési konferencia. Budapest: Magyar Zenei Tanács
- Hartmann, Nicolai (1977). *Esztétika.* Fordította: Bonyhai Gábor. Budapest: Magyar Helikon.

- Heidegger, Martin (1995). *Bevezetés a metafizikába*. 1935-ben Freiburg In: Breisgau-ban a nyári szemeszter során tartott előadások szövege. Max Niemeyer Verlag GmbH & Co. KG, Tübingen. Ford.: Vajda Mihály, Budapest: Ikon Kiadó
- Heidegger, Martin (1989). *Lét és idő*. Fordította: Vajda Mihály. Budapest: Gondolat Kiadó
- Hoffmann, E. T. A. (1963). „*Schriften zur Musik*”. München: Herausgegeben von Friedrich Schnapp.
- Honegger, Arthur (1961). *Zeneszerző vagyok*. Fordította: Oltványi Imre. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.
- Horányi Özséb (szerkesztő) (2003). *Kommunikáció I-II. – válogatott tanulmányok*. Második, bővített és javított kiadás. Budapest: General Press Kiadó.
- Jauss, Hans Robert (1984). Az esztétikai élvezet és a poeszisz, aisztheszisz és katharszisz alaptapasztalatai. Fordította: Kulcsár-Szabó Zoltán; In H. R. Jauss (1997). *Recepcióelmélet - esztétikai tapasztalat - irodalmi hermeneutika*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Jauss, H. R. (1984). Horizontszerkezet és dialogicitás. Fordította: Kulcsár-Szabó Zoltán; In H. R. Jauss (1997). *Recepcióelmélet - esztétikai tapasztalat - irodalmi hermeneutika*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Jauss, H. R. (1997). *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika*. Fordították: Bernáth Csilla, Bonyhai Gábor, Katona Gergely, Király Edit, Kulcsár-Szabó Zoltán, Molnár Gábor Tamás. Szerk.: Kulcsár-Szabó Zoltán. Budapest: Osiris Kiadó
- Jelenits István (1999. február 26-27.). „A művészet... az emberhez méltó lét nélkülözhetetlen feltétele” – előadás. In *Művészeti Nevelési Országos Konferencia*. Budapest: Közgazdaságtudományi Egyetem. Megjelent: KOMA-LAP 1999/2. mellékletében.
- Jensen, Klaus Bruhn (2003). A kommunikáció ismeretelméleti és lételméleti szempontból: ...az abdukción és a kvalitatív kutatás logikája (Ford.: Hamp Gábor); In Horányi Özséb: *Kommunikáció I. A kommunikatív jelenség*. Második, bővített és javított kiadás. Budapest: General Press Kiadó.
- József Attila (2005.) *Óda; Összes versei*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Kallós Zoltán (1969). „A keservesről.” In „*Művelődés*”.
- Kant, Immanuel (1997). *Az ítélőerő kritikája* (fordította: Papp Zoltán). Budapest: Ictus Kiadó.
- Karácsony Sándor (1938). *A nyelvi nevelés és a társas-lélektan értelmi működése*. Budapest: Exodus Kiadás.
- Karácsony Sándor (1938). *Magyar nyelvtan társas-lélektani alapon*. Budapest: Exodus Kiadás.
- Károly Róbert (2000). *Zeneelmélet és zenei formatan „Lépj közelebb a zenéhez!”* Második, javított kiadás, 2003. Budapest: Planétás Kiadó.
- Kardos Pál (1977). *Kórusnevelés - kórushangzás*. Második kiadás. Budapest: Zeneműkiadó.
- Körber Tivadar (1997). „*Az európai zene története a középkortól a 20. századig*.” Második, javított kiadás. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. Második, javított kiadás.
- Kretzschmar, Herzmann (1911). *Gesammelte Aufsätze über Musik*. I-II. kötet. Leipzig.
- Krisztyi, G. (1955). *Sztanyiszlavszkij munkássága az operában*. Fordította: Both Gábor Zeneműkiadó Vállalat Budapest.
- Kroó György (1971). *A magyar zeneszerzés 25 éve*. Budapest: Zeneműkiadó.
- Kulcsár-Szabó Zoltán (1997). Az esztétikai tapasztalat apologétája. In Hans Robert Jauss: *Recepcióelmélet esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Lendvai Ernő (1964). *Bartók dramaturgiája – színpadi művek és a Cantata profana*. Budapest: Zeneműkiadó.
- Lukács György (1967). „*Die Eigenart des Ästhetischen*”: Werke Bd. 11. u. 12. Luchterhand: Neuwied-Berlin.
- Lukács György (1985). *A különösség, mint esztétikai kategória*. Budapest: Magvető Kiadó.

- Lukács György (1970). Bartók Béla halálának 25. évfordulóján. In *Nagyvilág világirodalmi folyóirat*, Budapest: XV. évf. 9. szám 1970. szeptember.
- Magyar értelmező kéziszótár* (főszerk.: Pusztai Ferenc) Második, átdolgozott kiadás. Budapest: Akadémiai kiadó, 2003.
- Makovecz Imre (2004). *Rajzok*. Budapest: Ernst Múzeum Kiadása. „A tervvázlatok mellett a pauszokon versek, leírt víziók olvashatók” (Geril János: Makovecz Imre rajzaihoz) Angyalok 33.1.
- Mendelssohn-Barthody, Felix (1861). *Reisebriefe aus d. Jahren 1830-1847*. Leipzig: Breitkopf & Härtel.
- Menuhin, Yehudi – Curtis W. Davis (1982). *Az ember zenéje*. Budapest: Zeneműkiadó.
- Merleau – Ponty, Maurice (1997). A közvetett nyelv és a csend hangjai. Fordította: Szávai Dorottya. In Bacsó Béla: *Kép – fenomen – valóság*. Budapest: Kijárat Kiadó.
- Merleau – Ponty, Maurice (1960). *Le langage indirect et les Voix du Silence, tiré de Signes*, Edition Gallimard.
- Michels, Ulrich (1994). Zene. Fordította: Gádor Ágnes. Budapest: Springer Hungarica Kiadó.
- Moles, Abraham A. (1973) *Információelmélet és esztétikai élmény*. Fordította: Vajda András és Pléh Csaba Budapest: Gondolat Kiadó.
- Németh László (1952). Sorskérdések. In *Életmű Szilánkok I-II.* sorozat 23. kötet Németh László Társaság Budapest: Magvető Szépirodalmi Könyvkiadó.
- Németh László breviárium* (2002). Budapest: Mundus Magyar Egyetemi Kiadó.
- Nietzsche, Friedrich (1966). *Werke In drei Bände*. München 1954-1956 és Darmstadt: Herausgegeben von Karl Schlechta.
- Orosz Lajos (2002). Művészeti nevelés vagy a nevelés művészete. In „*Hang és lélek*” – Új utak a zene és a társadalom kapcsolatában – Zenei nevelési konferencia, Budapest: Magyar Zenei Tanács kiadása.
- Ó- és Újszövetségi Szentírás* (2000). *A teremtés könyve (Genesis)* Budapest: Szent István Társulat Kiadása.
- Pap János (2002). „*Hang - Ember - Hang*” *Rendhagyó hangantropológia*. Budapest: Vince Kiadó.
- Pauler Ákos (1992). *Liszt Ferenc gondolatvilága*. Budapest: Budavári Tudományos Társaság Kiadása.
- Pernye András (1981). *A nyilvánosság – zenei írások*. Szerkesztette: Breuer János Budapest: Zeneműkiadó.
- Pernye András (1962). Bevezető. In B. V. Aszafjev: *Az orosz zene mesterei*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.
- Platón (k. 367-361). A lakoma. Fordította: Telegdi Zsigmond. In Falus Róbert (szerk.) (1983). *Platón válogatott művei*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Pók Lajos szerk. (1981). *Goethe – Antik és modern*. Ford.: Görög Livia, Tandori Dezső. Budapest: Gondolat Könyvkiadó.
- Rahner, Karl – Vorgrimler, Herbert (1980). *Teológiai szótár* (Kuno Füssel közreműködésével átdolgozott, új kiadás (fordította: Endreffy Zoltán). Budapest: Szent István Társulat.
- Rahner, Karl (1991). *Az Ige hallgatója*. Fordította: Gáspár Csaba László. Budapest: Gondolat Könyvkiadó. A fordítás alapjául szolgáló mű: Karl Rahner (1985) *Der Hörer des Wortes* München-Kössel - Verlag GmbH und Co. München 1985.
- Redl Károly szerk. (1988). *Az égi és a földi szépről*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó.
- Ricoeur, Paul (1985). *The Text as Dynamic Identity*. Toronto: M.J. Valdes – O. Miller edition, Identity of the Literary Text.
- Ritoók Zsigmond szerk. (1982). *Források az ókori görög zeneesztétika történetéhez*. Fordította: Ritoók Zsigmond Budapest: Akadémiai Kiadó.

- Rousseau, Jean-Jacques (1781). Les consolations des misères de ma vie... etc. Életem nyomorúságának vigaszai, avagy áriák, románcok, kettősök posztumusz románckötet. Párizs. In J. Sénélier: *Bibliographie generale des oeuvres de J. J. Rousseau* Paris 1949.
- Runze, Klaus (2000). Hallás. Készség. „persona”. Fordította: Ábrahám Mariann. In *Varró Margit és a XXI. Század – tanulmányok és visszaemlékezések*. Budapest: Zenetanárok Társasága.
- Schütz Antal (1940). A glosszologia – hittudományos kísérlet. In *Titkok tudománya*. Budapest: Szent István Társulat
- Schütz Antal (1940). *Titkok tudománya – korszerű hittudományi dolgozatok*. Budapest: Szent István Társulat Kiadása.
- Sextus Empiricus (i.sz. 200). Liber Adversus Musicos. In Ritoók Zsigmond (1982): *Források az ókori görög zeneesztétika történetéhez*. Fordította: Ritoók Zsigmond. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Siklósi Albert (1910): *Zeneköltészetten* I-V. kötet Budapest Rozsnyai Károly Könyv- és Zeneműkiadó.
- Sophoklész: Antigoné 332-375. sorok In Martin Heidegger (1995) *Bevezetés a metafizikába*. (Fordította: Trencsényi – Waldapfel Imre és Vajda Mihály) Budapest: Ikon Kiadó.
- Spinoza, Baruch (1997). *Etika*. Fordította: Boros Gábor. Budapest: Osiris Kiadó.
- Stewart, J. – Joines, V. (1987). T-A Today. *A New Introduction to Transactional Analysis*. Nottingham: Lifespace. Magyarul (1994): *A TA – Ma. Bevezetés a korszerű tranzakcióanalízisbe*. Budapest: Xénia
- Szabolcsi Bence (1957): Régi muzsika kertje (kétezer év irodalmából válogatva). Budapest: Zeneműkiadó Vállalat
- Szabolcsi Bence (1963): A zene történelmi hangváltásairól – tanulmány. In Szabolcsi B.: *A választút és egyéb tanulmányok*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Szabolcsi Bence (1964). *A művész és közönsége*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat
- Szabolcsi Bence (1972). Vers és dallam. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Szerdahelyi István (1976). *A magyar esztétika története (1945-1975)*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.
- Tényi Tamás (2002). Ráhangolódások – pszichodinamikai kutatási közlemény. In „*Hang és lélek*” *Zenei nevelési konferencia 2002*. Budapest: Magyar Zenei Tanács Kiadása.
- Tyeplov, Borisz Mihajlovics (1947). *A zenei képességek pszichológiája*. Moszkva: APN Kiadó. Magyarul 1963. Komár Pál fordításában Budapest: Tankönyvkiadó.
- Ujfalussy József (1962). *A valóság zenei képe – a zene művészi jelentésének logikája*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.
- Ujfalussy József (1984). *Az esztétika alapjai és a zene*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Ujfalussy József (1980). *Zenéről, esztétikáról – cikkek, tanulmányok*. Budapest: Zeneműkiadó.
- Ujfalussy József (1990). „Liszt jelen van” – rektori beszéd 1986. január 24-én. In *Liszt Kiskönyvtár* 3. kötet a Budapest: Liszt Ferenc Társaság Kiadása.
- Újszövetségi Szentírás*. 1996. Budapest: Szent Jeromos Kat. 2000 Bibliai Társulat Szent István Társulat.
- Varró Margit és a XXI. század - tanulmányok, visszaemlékezések* (2000.) Szerk. Ábrahám Mariann Budapest: Zenetanárok Társasága Kiadása.
- V. Horváth Károly (1999). Utószó és összefoglalás. In *Alexander Gottlieb Baumgarten: Esztétika*. Budapest: Atlantisz Kiadó.
- Volkov, Szolomon (1997). Testamentum. Fordította: Pándi Marianne. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- Volkov, Szolomon (2006). Sosztakovics és Sztálin. Fordította: Kállai Tibor. Budapest: Napvilág Kiadó.
- Wackenroder, Wilhelm (1967). „*Werke und Briefe*.” Heidelberg.

- Wagner, Richard (1878). A közösség – térben és időben. In Szabolcsi Bence (1964): *A művész és közönsége*. Második és bővített kiadás. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.
- Walker, Alan (1984). *Liszt Ferenc I-II*. Kötet. Fordította: Rácz Judit, Budapest: Editio Musica.
- Wapnewski, Peter (2003). *A szomorú isten Richard Wagner hősei tükrében*. Fordította: R. Szilágyi Éva. Budapest: Wagner – Ring Alapítvány Kiadása.
- Watzlawick, P. – Beavin, J. H. – Jackson D.D. (1967). *Pragmatics of Human Communication*. New York: W. W. Norton and Co.
- Webern, Anton von (1983). Út az új zenéhez – előadás-sorozatok. Fordította: Maurer Dóra. In *Előadások – írások – levelek*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.
- Weingartner, Felix (1906). *Ratschläge für Aufführungen der Symphonien Beethovens*. Leipzig: Breitkopf & Härtel.
- Weiss János (2000). *Metafizika és esztétika – Tanulmányok Adorno hagyatékáról*. Budapest: Áron Kiadó
- Weissmahr Béla (1995). *Ontológia*. Fordította: Gáspár Csaba László. Bécs-Budapest-München: Mérleg-Távlatok Kiadás.
- Wittgenstein, Ludwig (1963) *Logika - filozófiai értekezés Bertrand Russel bevezetésével*. Fordította, bevezető és jegyzetek: Márkus György. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Wittgenstein, Ludwig (1992) *Filozófiai vizsgálódások*. Fordította: Neumer Katalin. Budapest: Atlantisz Kiadó.
- Wojtyła, Karol II. János Pál (2003) *Római triptichon – költői írás*. Fordította: Zsille Gábor Budapest: Új Ember Kiadó.
- Wolf, Christian (1965). *Vernünftige Gedanken von den Kräften des menschlichen Verstandes und ihrem richtigen Gebrauche in Erkenntnis der Wahrheit (Deutsche Logik)*. Olms, Hildesheim.

A DISSZERTÁCIÓ SZERZŐJÉNEK PUBLIKÁCIÓI ÉS TUDOMÁNYOS ELŐADÁSAI

Önálló könyvek:

- Károly Róbert** (2000): *„Zeneelmélet és zenei formatan. Lépj közelebb a zenéhez”*. Budapest, Planétás Kiadó. 2003. Második javított kiadás.
Az országos pedagógusképzésben ajánlott lektorált, jelenleg is a képzésben használt **tankönyv**. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával, az Oktatási Minisztérium, a Felsőoktatási Pályázatok Irodája által lebonyolított felsőoktatási támogatási program keretében jelent meg először: 13,5 /A//5/ ív terjedelemben – 722 315/p
- Károly Róbert** (1998): *„Zeneirodalom – zenetörténet.”*
In „Bábszínész szakképzés.” Dr. Szücsné Hobaj Tünde (szerk.) lektorált módszertani könyv. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium kiadása Budapest, RO-LA Kft. Valkó.

Tanulmányok és cikkek hazai folyóiratokban, kötetekben:

- Károly Róbert** (1977): *Gondolatok a Kórusok Országos Tanácsa Baranya Megyei Szervezetének szerepéről*. Módszertani tanulmány az értekezés témakörében. In: Baranyai Művelődés – folyóirat a Baranya Megyei Tanács V.B. Művelődésügyi Osztálya kiadványa. 1977/IV. 67. old.

- Károly Róbert** (1992): „*A másság szerepéről és annak társadalmi kezeléséről*” In: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Kommunikációs Tanszék. Keresztény Értelmiségi Konferencia konferenciakötete.
- Károly Róbert** (1999): „*Kis hangok nagy ereje*” (a Salzburg-i kutatás I.) In: „Táncművészet” című szakfolyóirat 2. szám 30. old.
- Károly Róbert** (1999): „*Kis hangok nagy zenéje*” (a Salzburg-i kutatás II.) In: „Táncművészet” című szakfolyóirat 3. szám 31. old.
- Károly Róbert** (2008): „*A táncművész-képzés hagyományos hangszeroktatásának innovációja a Salzburg-i Orff Schulwerk legújabb tapasztalatainak adaptációjával a Magyar Táncművészeti Főiskolán*” – címmel a **Hagyomány és újítás a táncművészetben, a táncpedagógiában és a tánc kutatásban - című konferenciakötetben, a Magyar Tudomány Ünnepe 2007. november 9-10-én, a tudományos konferencián elhangzott előadás a disszertáció témakörében.** Budapest Planétás Kiadó.

Idegen nyelvű publikáció:

- Róbert Károly** (1981): „*On the Questions and Possibility of a Symphonic Elaboration of Arabian and Armenian Music.*” Study requested by Sheherezade Kassim, Arab music scientist. In: *Baghdad Observer*. Baghdad – Paris.

Rádióelőadások magyar nyelven:

- Károly Róbert** (1982-1983): „*Iraki hangok*” 4 zenei emlékezés. **Előadássorozat** Dr. Nádor Tamás, a Magyar Rádió Pécsi Körzeti Stúdiója zenei szerkesztőjének gondozásában, a **Magyar Rádióban**.

Rádióelőadások külföldön angol és német nyelven:

- Károly Róbert** (1986): *Ferenc Erkels Vaterlandsliebe, und die ungarische Nationaloper* címmel zenetörténeti koncert-előadás Schwerin-ben, a Pécsi Opera Schwerin-i Hunyadi László előadásának alkalmából, a Mecklenburger Bezirk Schweriner Städtischen Rundfunk „Brudersstädte – Brudersradios” című rovatában németül (**Németország**).
- Róbert Károly** (1991): *Mozart and the American Youth in Our Days* – radio talks (performances) on the occasion of the Mozart Year, about the Coronation Mass and The Magic Flute performances (angol nyelven). In: WBLV American Public Radio and the Michigan Public Radio Network (**USA**).
- Róbert Károly**: *Bartók’s Unfinished Works in the U.S.A.* – Radio talk on the occasion of the representation Bartók Béla’s Viola Concerto in Szczecin City. In: the Musical Diary of Radio Szczecin (**Lengyelország**) – angol nyelven.
- Róbert Károly** (1980-1981): *The World of the Hungarian, Arabian and the Armenian Music. Communication and Education with Music in Baghdad.* Radio series of talks in the Studio of Broadcasting and TV Company Baghdad, **Iraq** – angol nyelven.

Tudományos előadások hazánkban:

- Károly Róbert** (2002): „*A zene sajátos, humán kommunikatív kifejezésének tartalmi*

megfejtése és élvezete, továbbá a zene transzfer funkciói az egyetemes művelődéstörténet című komplex tantárgy oktatásában. Egyetemi nyilvános zenei tanfolyam a zenei kommunikáció-kutatás témájában. In: Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar Társadalomtudományi Tanszék.

Károly Róbert (2003): „*A zeneoktatás pedagógiája a zeneértés és műélvezet központi élményével Baruch Spinoza, Ludwig Wittgenstein és Hans Urs von Balthasar filozófiájának fényében.*” – augusztus 26-27. Budapest Pázmány Péter Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Előadás: kétnapos tudományos ülészenekon.

Károly Róbert (2007): „*A táncművész-képzés hagyományos hangszeroktatásának innovációja a salzburgi Orff Schulwerk legújabb tapasztalatainak adaptációjával a Magyar Táncművészeti Főiskolán*” – konferencia előadás a Magyar Tudomány Ünnepeén, 2007. november 9-10-én rendezett tudományos konferencián.

Károly Róbert (2008): „*A Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi. Kar Társadalomtudományi Tanszékének a rekreáció-szervező és egészségfejlesztő szak számára specifikált zeneoktatási koncepciója, tantárgyprogramja és BSc szakának záró követelményei.*” A disszertáció témakörében. 2008. szeptember 30. Az egyetem belső közleménye.

Tudományos előadások külföldön:

Róbert Károly (2002): „*Kodály Zoltán zenepedagógiai koncepciójának történeti gyökerei, a 'Kodály módszer' mibenléte és tanítási gyakorlata.*” Zenetörténeti, zenepedagógiai és zenei kommunikatív konferencia előadássorozat és *workshop*-sorozat angol nyelven, zenepedagógusok számára. In: *New Delhi/India* – Magyar Tájékoztatói és Kulturális Központ (igazgató: Dr. Radnóti Aliz).

Róbert Károly (1988): „*Pieces of French and Finnish Poetry in the Compositions of the Modern Hungarian Composers*”. Előadás: In: *Toulouse, Gerfec* (Le Groupement Européen d'Etude et de Recherche pour la Formation des Enseignants Chrétien, azaz European Research and Study Group for the Training of Christian Educators) nemzetközi konferencián (Franciaország), angol nyelven.

Róbert Károly (1999): „*Hungarian Contemporary Composing and Musical Education in Hungary*”. Zenei kommunikációval összekapcsolt előadás In: *Coimbra* (Portugália) *Gerfec* nemzetközi konferencián, angol nyelven.

Portréfilm a Magyar Televízióban:

Károly Róbert (1979): „*Én megkeresem a Sárkányt!*” Zenés portréfilm Károly Róbertről zeneszerzői, karmesteri, karigazgatói, zenepedagógiai és a dolgozat témakörével összefüggő: zenei közéleti munkásság és eredmények. In: **Magyar Televízió.** Rendező: Radó József; Szerkesztő: Bükkösi László.

A disszertáció szerzőjéről megjelent könyvek:

Kovács Attila (2001): *Szállj gondolat* – című monográfiában: A Pécsi Opera Énekkarának és a Pécsi Operakórus története. Alexandra Könyvkiadó Pécs.

Kós Lajos (1993): *A Bóbita* – a Pécsi Bábegyüttes története című monográfiában
Károly Róbert: *A Bóbita Bábszínház zenedramaturgiája* fejezetei. Pannónia
Könyvek Kiadó Pécs.

A SZERZŐ MEGJELENT PUBLIKÁCIÓI ÉS ELŐADÁSAI A ZENEI KOMMUNIKATÍV NYELVANALÓG FORMÁIBAN

- Károly Róbert** (1970): *Japán halászok* – opera. (szimbolikus zenedráma a félelem elementáris pusztításáról a társadalomban). Librettista: Wolfgang Weyrauch hangjátékából Bogdán Endre. **Ősbemutató:** Pécsi Nemzeti Színház Operatársulata. In: Kossuth Rádió helyszíni közvetítésében, a Magyar Rádió hangfelvételén és a zeneszerző dupla szerzői hanglemezen: CD (2007).
- Külföldi előadások:** (1971) Jugoszlávia. Nemzetközi Opera- és Balett Annálé (Osijek – Horvátország). Karmester: Breitner Tamás érdemes művész, zeneigazgató.
- Károly Róbert** (1992): „*A Dóm*” – történelmi oratórium Kocsis László szövegére. (Témája szorosán a disszertáció témakörében, társadalmi dimenziókban zenei kommunikatív: a társadalomban rejlő különbözőségek humán együttélésének magyar, történelmi hagyományának paradigmái). **Ősbemutató:** Pécsi Szimfonikus Zenekar Pécsi Operakórus, baranyai nemzetiségi énekkarok, gyermekkar, szóló énekesek: In: Pécsi Bazilika. Karmester: a szerző.
- Külföldi előadások** (1992): **Róbert Károly: *The Cathedral***. In.: Chicago, Grand Rapids, Chlio, Port Austin, Toledo/Ochío (U.S.A.). Karmester: a szerző.
- Károly Róbert** (2001): *A Dóm - történelmi oratórium*. In: Pécsi *Millenniumi Ünnepi hangverseny a XI. Nemzetközi Zenei Fesztiválon*, Pécsi Bazilika, Pécsi Szimfonikus Zenekar, énekkarok, magánénekesek. Karmester: Hamar Zsolt Liszt díjas zeneigazgató.
- Károly Róbert** (1964): *Japán zenekari dalok* – monodrámá Kosztolányi Dezső japán versfordításaira. („Az árnyam és én” az évszakok forgása az ember életanalógiáiban: a természet alkotó elvének mimézise). A Pécsi Szimfonikusok Kamarazenekara, Pécsi Kis Ágnes. Karmester: Sándor János, **Ősbemutató:** In: Pécsi Rádió, 1964. Szerkesztő: Dr. Nádor Tamás.
- Károly Róbert** (1966): *Zongoraszonáta*. (az emberi belső program abszolút zenei reprezentációja Márianosztráról) **Ősbemutató:** In: Országos Filmharmónia hangversenye, Borsay Pál zongoraművész, a Filharmónia szólistája.
- Televíziós** és koreografált bemutatója: (1978): Közreműködő: A Pécsi Balett Együttes. Zongora: Varga Márta zongoraművész.
- Károly Róbert** (1986): „*Passioni e riflessioni per orchestra*” – szimfónia a pécsi zeneoktatás századik évfordulójára (egy emberi koncepció szenvedélyeinek létélményei) **Ősbemutató:** In: Pécsi Liszt Ferenc Hangversenyterem. Pécsi Szimfonikus Zenekar (Karmester: Breitner Tamás érdemes művész):
- Károly Róbert** (1967): „*Cantata in honorem Ludovici Magni Regis, Fundatoris Universitatis Quinque Ecclesiensis – a nevét viselő Pécsi Nagy Lajos Gimnázium évfordulóján*”. (Pompa, apokaliptikus hangok. fohászok és reflexív apoteózis). **Ősbemutató:** Pécsi Sportcsarnok, Pécsi Szimfonikus Zenekar, a Pécsi Operakórus, a Pécsi Nagy Lajos Gimnázium Leánykara és Tóth József (ének) Karmester: a szerző.

Hanglemezkidadások (CD)

Önálló hanglemez (CD)

Róbert Károly's Works (2007): Dupla CD Károly Róbert zeneszerzői jubileumára. Az Apor Vilmos Főiskola Septem Artium Liberalium kiadó és a Budapesti Operabarátok Egyesülete kiadása. Do-lá HangStúdió, magyar és angol nyelvű kísérő tanulmánnyal

Közreműködés hanglemezekben:

Károly Róbert (1998): szerk. zeneszerző „*Te laudant carmina*” CD. (zongorakíséretes műdalok az emberi belső ellentéteinek misztériumáról). In: Bibliotheca Septem Artium Liberalium Kiadó Zsámbéki Apor Vilmos Főiskola. DO-lá HangStúdió.

Károly Róbert (2000): szerk. zeneszerző „*Christus vincit.*” Millenniumi CD. (az új világ előérzetei a szerző zongorakíséretes műdalaiban.). Kiadó: Bibliotheca Septem Artium Liberalium Zsámbéki Apor Vilmos Főiskola. Do-lá HangStúdió.

Hanglemezen társszerzőként:

Lőte Enikő – Károly Róbert (2000): „*Sposalizio*” CD Do-lá HangStúdió. In Lőte Enikő magyar zongoraművész-tanár doktori hanglemezén öt zongorakíséretes műdal (hangok, látomások, élmények, reflexiók Weöres Sándor, Barát Endre és Arató Károly verseire).